

FIGYELŐ.

A FRANCIA VÁLASZTÁSOK.

EURÓPA három vezető nemzete közül néhány héttel megelőzve a németeket és a házfelosztás esetén szintén választási hadjáratba induló angolokat — elsőnek a francia nép járult az urnákhoz. A nagy államok kifelé való hatásának mindenkorai súlyán túl ezúttal közvetlenül is megvolt a külpolitikai jelentősége a francia kamara újválasztásának. Ma, amikor Franciaország egész közvéleménye szinte ideges feszültséggel nézi a láthatárt, hogy újabb vihar nem készül-e leszakítani a győzelem gyümölcsseit, a nép egy része a rajnai megszállás erős bástyafalával, más része az atmoszférának megjavításával, a locamói politika engedékeny szellemével akarja ezt a vihart elhárítani, mindez megmagyarázza, hogy a választási harc az európai béke szempontjából is fontos jelenség volt. Az általános európai béke problémája azonban Franciaországban jelenleg egyúttal újra súlyos belső probléma is. De Franciaország legfőbb problémája, amely minden egyes franciának külön-külön is életérdeke: a frank megmentésének kérdése. Ma ez a tengelye az egész francia életnek. A szanálás szolgálatában alakult meg a nemzeti egység kormánya Poincaréval élén, akinek sikerült a frankot zuhanásában megállítania, sőt árfolyamát erősen megjavítania, de mindeddig szándékosan nem stabilizálta teljesen. Pénzügyi akciójához természetesen hozzátartozott az államháztartás egyensúlyba hozása, szigorú takarékoság és nem kevésbé szigorú adóztatás bevezetésével. Poincaré pénzügyi politikája ellen sok kritika hangzik el; különösen szemére vetik, hogy elsősorban a fogyasztási adókból meríti az állam bevételeit. Ennek szociális visszasságát ő is elismeri és csupán mint a gyorssegély leginkább kézenfekvő eszközét jelöli meg, amelyet fokozatosan kicserélni ígér; felróják neki általában, hogy módszere egyoldalú pénzügyi politika, könyvelői munka párhuzamos közgazdasági politika kíséréte nélkül; támadó kezét emelni azonban nem mernek ellene, mert mást helyébe állítani nem tudnak s ha a frank árfolyamának javulásával az árak nem is mentek vissza, legalább további drágulás ellen óva érzik magukat. A pénzügyi nehézségek mellett ott sötétlik a kommunizmus árnyéka, amely a francia munkásság egyre szélesebb tömegei felett terpeszkedik el; nem kis részben a kormány langyosságának jóvoltából is, amely csak akkor buzdul fel komoly cselekedetre, ha a hadseregben való izgatással vagy tetteles nekilendüléssel áll szemben. A köztisztviselők és közalkalmazottak 30.000 főnyi tömege kommunista alapon van megszervezve, a tanítószázad nagy tömegei szintén a kommunizmus ígéhirdetői s az sem kelt már feltűnést, ha a szélső szocialista jelöltet a közigazgatás tisztviselői támogatják.

Izgató kérdéssé tette a választást még az is, hogy a háború óta alkalmazott lajstromos és aránylagos választási rendszerrel szakítva, visszatértek a kerületenkinti egy-egy képviselő választásának módszeréhez. (Ezt a jobboldali pártokkal és a kommunistákkal szemben a baloldali pártok és szocialisták szavazták meg.) A régi, közismert szisztémának azonban szokatlan változata az, hogy a pótválasztáson valamennyi jelölt részt vehet és viszont itt

azután a relatív többség is elegendő. Természetesen a jelöltek nagy része elállott a pótválasztás előtt a jobb-, illetve baloldal legtöbb szavazatot kapott jelöltje érdekében, mindez azonban nem mindig történik herce-hurca és alkudozások nélkül.

A FRANCIA POLITIKA súlypontja már régóta balra tolódást mutat. A szedáni vereség után, a hetvenes években a többség még királypárti s csak egymásközi egyenetlensége sorvasztja el. Ezután uralomra jutnak az oppor-tunista köztársaságiak Gambetta vezetésével, oldaluk mellett hamarosan megerősödik a radikális párt, amely a republikánus program alkudozás nélküli végrehajtását hirdeti. Hamarosan tényezőjévé lesz a kormányzásnak, amelyet a század fordulóján a maga irányítása alá vesz és nagyrészt meg is valósítja programját: az egyház és állam szétválasztását, a jövedelmi adót, a mindenre egyforma katonai szolgálatot. De e közben megjelennek már a színen a szocialisták is, akik azóta szinte folytonos előnyomulásban vannak; az első közülük kikerült miniszter Millerand volt, a későbbi nacionalista köztársasági elnök.

A háború idején a radikális párt a kormányzást megosztja a jobboldallal is, de a végsőig való ellenállás harcos vezére, Clemenceau maga a radikális pártból kerül ki. Ennek ellenére a győzelem mámorában megtartott 1919-es választás a jobboldalnak juttat nagy többséget, amely nem csupán egy-egy vezérében, egy-egy frakciójában, de a maga egészében képviseli a nemzeti intranzigencia gondolatát.

A két évtizedes száműzetéséből visszahívott jobboldalt az együvé fonódó külpolitikai és pénzügyi bajok, a német jóvátételi fizetések sikertelen erőszakolása azonban ismét népszerűtlenné teszik és 1924-ben erős többséggel jön vissza a baloldali „kartel”. Szocialista szárnya nem vállalt ugyan szerepet a kormányban, de az úgynevezett radikális szocialista és köztársasági szocialista pártokból alakult, gyorsan váltakozó kormányokat jóakaratólag támogatta. A folytonos válságot a pénzügyi bajok okozták. A franknak 1926 nyarán bekövetkezett, pánikot keltő zuhanása felbontotta a baloldali pártok közösségét. A radikális szocialisták és köztársasági szocialisták zöme hajlandó volt a jobboldallal közösen megalakítani a nemzeti „egység” kormányát Poincaréval élén. Ebben a ma is élő kormányban csak a legszélső jobboldal vékony rétege és a szélső baloldal: a szocialisták és kommunisták hiányoznak. Poincaré receptjével sikerült a frankot valóban meggyógyítani. Mindamellett a radikális és köztársasági szocialisták nagy része nem szívesen tűri ezt az állapotot és adott esetekben inkább csak a szavazástól való tartózkodással segít a helyzetet fenntartani. Poincaré, aki múltjánál fogva a nemzeti pártok embere, ma forma szerint is a pártokon kívül, sőt mondhatni felettük áll. Nagy tekintélye, amelyet mint köztársasági elnök az antantnak a háború küszöbén való szorosra kovácsolásával már oly magasságba emelt, most szinte a parlament feletti régiókban lebegtetni alakját. A választási hadjáratnak, a szélső jobboldal kivételével, szinte egyértelmű tétele volt, hogy művét mindenestre folytatni kell. Egyébként a jobboldali pártok meglehetősen fegyvellemmel vettek részt a választási harcban és a pótválasztás alkalmával visszaléptek annak a jelöltnek javára, aki közülük a legtöbb szavazatot kapta. Érdekes az a viszony, amelybe a szocialisták kerültek a kommunistákkal szemben. Ezeknek közös frontra irányuló kínálkozását elhárították, kimondván, hogy az első fordulóban mindenütt önállóan vesznek részt, a másik fordulónál ellenben jelöltjei vissza fognak lépni annak a baloldali jelöltnek javára, aki a legtöbb eséllyel veheti fel a harcot a reakcióval szemben. A kommunistapárt azonban nem volt hajlandó belemenni ebbe a játékba s moszkvai utasításra, úgy látszik, egyébként

is nagy erőpróbát kellett rendeznie. Magával a hivatalos szervezetükkel nem tudván boldogulni, közvetlenül a tömegek elhódításával próbálkoztak meg a szocialisták, napról-napra épületes oktatásban részesítve őket a bolsevizmus való értékéről, megállapítván még azt is, hogy annak „egyik alapvető jellemvonása az emberanyag megvetése”. A kommunisták válaszul a szocialisták vezére, León Blum ellen régi kerületében, Párizs egy munkásnegyedében diadalra juttatták a maguk jelöltjét.

Az eredmény a következő: a konzervatívok, — ez alatt csupán pártonkívüli képviselők gyűjtőnevét értjük, — megtartották 15 főnyi létszámukat. Leginkább monarchisták vagy bonaparteisták tartoznak ide, egyéb vonatkozásban is konzervatív elvekkel.

Némi gyarapodásra tett szert a demokrata néppárt (azelőtt 14, most 17). Ez az egészen fiatal párt a vallásos gondolkodásnak a politikai és különösen a szociális konzervativizmustól való különválasztása jegyében alakult meg. Nem fogadja el a sovinizmust sem, mint a nacionalizmus egyoldalú alakját, de egyébként a béke megfelelő biztosításáig az ország diplomáciai és katonai felkészültségét kívánja. Hirdeti a vallásszabadság őszinte alkalmazását, és nem helyezi a katolikus vallást külön zaklató törvények alá, mint az jelenleg Franciaországban fennáll. Közoktatási téren kívánja az ösztöndíjak intézményes kiépítését. Gazdasági és szociális vonatkozásban távol áll a szocializmustól, de a liberalizmustól is és szükségesnek tartja az állami beavatkozást a gazdaságilag gyengék érdekében, de nem túlzott mértékben, a súlypontot inkább a szakmai szervezetekre helyezve s ezeknek a törvényhozás előkészítő munkáiban is intézményes szerepet kíván biztosítani. Egyebekben híve a nők szavazati jogának, az aránylagos szavazásnak és az úgynevezett családi szavazatnak (a gyermekek számával növekedő többszörös szavazati jognak).

Feltűnően megnövekedett a Fédération républicaine, vagy köztársasági demokrata unió is (108:131). Ezt a pártot, amelynek elemei közt az ismert Méline-féle agrárirányzat is szerepel, mindenekelőtt erős nacionalista színe jellemzi: ellene szavazott a locamói egyezménynek, de elégedetlen az egész francia diplomácia aktivitásával és még inkább a népszövetség mai gyengeségével. Szellemi téren szintén a komolyan vett vallásszabadság híve. Ugyancsak hangoztatja az ösztöndíj-intézmények fokozását; oly kérdés, amely ma a francia kultúrpolitika előterébe tolódot. A gazdasági életben a liberalizmust képviseli, ellene van az állami monopóliumoknak is, különösen pedig a mezőgazdasági termények kiviteli tilalmának; hasonlóképpen az örökösödési adónak. Egyébként azonban hangsúlyozza a szociális életben az állami gondoskodás szükségét; idetartozik a többgyermekes családok kedvezményeinek fokozása, s egyáltalán a család védelme. Híve a női szavazati jognak, a családi szavazatnak, a szavazás kötelezővé tételének, a képviselők számának leszállítását is követeli. A kormányban Marin képviseli a pártot; vezető emberei közé tartozik Francois Marsai.

Az Alliance démocratique vagy ismertebb nevén baloldali köztársasági párt (a „baloldali” megjelölés ma már elavult) szintén tekintélyes arányban növekedett (87:106). Ez a szintén nacionalista párt hozzájárult a locamói szerződéshez, de azt a francia igények szempontjából csupán első lépésnek tekinti. Vallási téren a katolikus egyházat korlátozó törvényeket visszavonni nem tartja szükségesnek. Bár liberális, de azért állami támogatást és hitelt kér a földművelés, ipar és kereskedelem javára és a munkások üzemi jövedelem részesedésének is híve. Óhajtja a közigazgatás egyszerűsítését és decentralizálását, ami Franciaország régi betegségeinek orvoslását jelentené. Ebből a pártból a harmadik köztársaság egész sor vezető embere került ki Poincaré-ig bezárólag; a jelenlegiek közül idetartozik még Barthou

igazságügyminiszter, Léon Bérard volt kultuszminiszter, Doumer, a szenátus elnöke.

Erősödtek a köztársasági vagy független radikálisok is (49:55), akiknek programja egyébként alig különbözik az előbbi párttól. Legismertebb vezéralakjuk Loucheur miniszter, a maga erejéből felverekedett dúsgazdag nagyiparos.

A baloldalra érve nyereség helyett ezután sorban veszteségeket kell elkönyvelnünk.

A radikális szocialista vagy egyszerűen radikális párt (a szocialista jelző nem értendő szószertint), amelynek nagy történelmi múltjáról szólótünk, s amely az utolsó ciklusban is a legnagyobb párt volt, erősen visszaesett (138-ról 123-ra). Szellemi vezére Herriot, a baloldal volt miniszterelnöke és jelenlegi kultuszminiszter. Ennek a pártnak sorából választották a köztársaság elnökét, Doumerguet; kötelékébe tartozik Buisson, a kamara Nobel-díjas elnöke és a jobboldalról ideszármazott Caillaux, a volt miniszterelnök és pénzügyminiszter, aki a háború alatti pacifista magatartásáért börtönt is viselt. A kormányban több tagjával van képviselve, így Herriot mellett Sarraut, a belügyminiszter is innen került ki. Ennek ellenére nagyon bizonytalan a magatartása a kormánnyal szemben, mint arról már szólottunk.

Külpolitikai téren ez a párt a békülékeny szellem hirdetője, ami azonban sokszor inkább csak tartózkodásban nyilvánul, így a Ruhr-megszállásról való szavazás esetében is. Vallási téren ennek a pártnak volt a műve az egyház és állam szétválasztása és az elválasztás módszerének abban az időben vallási üldözésig élesedő fajtája. A háború után is ellene volt a Vatikánnal való diplomáciai viszony újrafelvételének. Ezidőszerint Herriot az úgynevezett „egységes iskola“ fokozatos becsempészésén munkálkodik, értve alatta az oktatásnak 14 éves korig való közössé tételét. Közgazdasági és szociális programja különösen a fogyasztási adók csökkentését és viszont az egyenes adók progresszivitásának fokozását hangoztatja. A frankválság idején is ez a párt lévén kormányon, főleg vagyonadóval akarta a gordiusi csomót kettévágni, de, mint most hangoztatja, a nagytőke erre olyan pénzügyi manőverekkel kezdte fojtogatni, amelyek elől kénytelen volt meghátrálni. A közvélemény mindebből inkább csak azt veszi tudomásul, hogy bár a szocialistákkal együtt erős többsége volt, a válságot megoldani nem tudta s a kibontakozás érdekében szégyenszemre vissza kellett hívnia a jobboldal reprezentatív emberét, Poincarét, akit azóta többé-kevésbé kénytelen kiszolgálni. Erősen csökkentette tekintélyét tagjai nagy részének a kormány és a szocialisták közt lejtett tojástánca, állandó belső ingadozásai és egyenetlenségei. Nyilván mindez oka volt választási kudarcának.

Mindamellet rokon pártja, a köztársasági szocialista párt, amely hasonló viszontagságokon ment keresztül, veszteség nélkül, sőt némi gyarapodással került ki a választók ítélkezése alól (42-ről 47-re). Ez a párt, jóllehet programjában a radikálisokéhoz egészen közel áll, tehát éppúgy nem szocialista, mint amaz, előszeretettel él a szocialista frazeológiával és ez adja meg neki külön színezését. Vezére Painlevé, a volt miniszterelnök s jelenlegi hadügyminiszter, aki a világháború vezetésének egyik főtenyezője volt, — különben a Sorbonne egykori matematika tanára. De tagjai közé számíthatja (a valamikor szocialista vizeken evezett) Briand-t is, Franciaország híres külügyminiszterét és többször volt miniszterelnökét.

A szocialista párt állományát nagyban és egészében megőrizte (104:101), annak ellenére, hogy a kommunistákkal való közös front hiánya miatt sokat szenvedett. A pártban két áramlat különböztethető meg. Az egyik kész volna együttműködni a baloldali polgári pártokkal (Paul Boncour,

Renaudel, Vincent Auriol), a másik és jelenleg főlényben lévő irányzat legfeljebb szocialista többségű kormányban lenne hajlandó helyet foglalni (Léon Blum).

A francia szocialisták nemzeti tekintetben a németek elleni védekezés szükségét elismerik. Ebben a szellemben működik Paul Boncour, mint a kamara külügyi bizottságának elnöke és Franciaország népszövetségi képviselője a leszerelési és népszövetségi konferenciákon, és a polgári lakosság háború esetére szóló megszervezésének kodifikálásában.

A kommunisták a szocialistákkal való közös front hiányában súlyos vereséget szenvedtek képviselőik számában (27-ről 16-ra), de előhaladási mutattak fel a rájuk esett szavazatok mennyiségében amely 880.000-ről 1,070.000-re emelkedett.

Több kommunistát választottak meg Elzász-Lotharingiában is, ahol az autonomista mozgalmat használják ki zavarkeltésre. Groteszk háttér ad ennek az, hogy az autonomista törekvések részint a (német) nemzeti, részint a vallásos érzésből veszik forrásukat. A franciák azzal vádolják az elzászi papság németbarát elemeit, hogy az autonomista jelöltek érdekében a kommunistákkal titkos összeműködésben jártak el. Annyi bizonyos, hogy több helyütt autonomista képviselőket is választottak, tüntető válaszul az autonomista mozgalomnak büntető úton való letörésére. Ennél fájdalmasabb túsúrás alig érhetne volna a francia hiúságot, amely elképzelhetetlennek tartja, hogy ötöle valaki is francia uralom alól másnak uralma alá kíváncsozzál.

Mielőtt a politikai helyzet mérlegét összefoglalnánk, felületesség volna meg nem említeni, hogy a francia politikai életet a parlamenti pártok skálája minden szélessége mellett sem fogja át a maga egészében. A pártok mögött meghúzódó közéleti ligákon kívül gondolunk elsősorban az Actkm Fran^{aise}-ra, az abszolút királyság, mégpedig az orleansista ág híveire, akiknek egyre izmosodó szervezete közel jár struktúrájában a fasisztákéhoz, de szellemileg sokkal megalapozottabb, öntudatosabb alakban. (Tábora általában az értelmiségből toborzódik.) Éppen filozófiai alapjai hozták összeütközésbe az egyházzal, amely interdictum alá helyezte a mozgalmat, mi által nagyszámú hitvalló katolikus tagjai visszás helyzetbe kerültek. Egyébként azonban a hitéletet élő katolikusok a rojalistákon kívül el vannak szóródva különböző jobboldali pártokban, sőt a Jeune République-nek a szocializmushoz közel járó mozgalmában, nem szólva a pártokon kívüli katolikus ligákról, elsősorban Castelnau tábornok vezetése alatt.

De visszatérve e seregszemlének tulajdonképpeni tárgyához, a választások eredményeül meg lehet állapítani, hogy a jobboldali pártok majd mind egyike jelentős előnyomulást tett s a mandátumok számának 584-ről 6n-re emeléséből előálló többletet is ő vitte el. A baloldali pártok majdnem kivétel nélkül visszaestek, különösen ha százalékszerű helyzetüket nézzük. A parlamenti helyzet módosulásának képletét ezek a számok foglalják össze: A múlt parlamentben 273 jobboldali képviselő állt szemben a 311 főnyi baloldallal, — ma 324 főt számláló jobboldal áll a baloldal 287 emberével szemben. Nem szabad azonban elfelejteni, hogy ez még mindig nem jelenti a nemzeti pártokra nézve az 1919 évi pozíció visszaszerzését.

Poincaré politikáját ezután nem fogja többé a baloldali radikális éa köztársasági szocialista pártok kedélyhullámszáma veszélyeztetni, szükség esetén már a jobboldali pártok is elegendő többséget nyújtanak neki. Tekintve azonban, hogy a most említett balpártok felére általában szintén számíthat, többsége mintegy 400 emberen fog nyugodni, ami érthető, mert a francia nép elsősorban Poincaré pénzügyi politikáját akarta tüntetőleg helyeselni és azt mindenekfelett biztosítani.

Mivel azonban a jobboldal megerősödése mértékkel történt, Briand békepolitikájának eltolódása sem várható. Feltételezhető azonban a kommunista izgatás elleni komolyabb állásfoglalás.

Magának a kormánynak összetételében legfeljebb részleges változásokra fog sor kerülni a pártok számbeli erőviszonyainak változásához képest.

Mindez azonban inkább csak a parlament képét illeti, nem az országot. Ezt, különösen olyan választási rendszer mellett, amelyben a relatív többség is elegendő a megválasztáshoz, csak a leadott szavazatok megosztásából lehet megítélni és e részben annyi már is megállapítható, hogy a szocialistáknak és kommunistáknak módjukban lett volna letördelődés és vereség helyett erősen megnövelni birtokállományukat, ha közös fronton haladnak. Ez esetben szavazóik mennyisége szerint 104 és 27 főnyi állományukat együttvéve vagy 150 főre emelhetnék volna.

Ebből a szempontból, a szocialista-kommunista szavazatok megszaprodása miatt mementő ez a választás a polgári társadalomnak; mementő, úgy hisszük, nem csupán a franciáknak, de minden ország polgárságának: szociális munka egyrészt, másrészt a marxista pártok elleni tömörülés minden államban komoly, sürgős szükséglet.

ACSAY TIHAMÉR.

LEVÉL A MAI IFJÚSÁGRÓL.

GYRE gyakrabban és határozottabban halljuk az ifjúság **E**kopogtatását
 Fiatal kezek lendülnek minden kapu felé és ebben a türelmetlen, sürgető és követelő mozdulatban benne van mindaz az elégedetlenség, meg nem értés és félreértés, amit ma az ifjak és öregek közti ellentétnek, szakadéknak neveznek. Legutóbb a Magyar Szemle hasábjain olvastunk Weis István tollából erre a kérdésre vonatkozó értékes tanulmányt. A jeles cikk-író iránt hálát érzünk, nemcsak azért, mert élesen rávilágított a problémára, hanem azért is, mert fejtegetései alkalmasak arra, hogy új gondolatokat ébresszenek az érdeklődőben, sőt, hogy bizonyos megállapításaival szemben kényszerítsék lelkiismeretünket a tiszteletteljes ellenvélemény kimondására. Épp ezért kérem igen tisztelt Szerkesztő Urat, hogy becses folyóiratában kegyeskedjék helyt adni jelen levelemnek, amely az ifjaknak szól, akik közül magam is való vagyok és az öregeknek, akik közé Isten segítségével tartozni fogok.

Tagadhatatlan tény, hogy az ifjak és öregek közt újból megmélyült és kiszélesült az a szakadék, amely minden világrengés után határozottan két táborba osztotta az embereket: azokéba, akik kifejlett értelemmel, megszilárdult elvekkel, a tapasztalatok súlyával tarsolyukban és bizonyos kialakult életbölcsessel, — egyszóval férfijellemmel állottak a viharban — és a másik oldalon, azokéba, akiket éppen fejlődésük éveiben, a szellemi lehetőségek és a kibontakozó tehetségek rejtelmes idejében, a szemlélődések és a tanulmánygyás korában ért a nagy átalakulás. Ez az elhatárolódás a dolgok elkerülhetetlen, természetes rendje. És mégis, ha felvetjük a kérdést: kik hát az ifjak és kik az öregek, nem felelhetünk erre évszámmal. Mert nem kizárólag az évek azok, amelyek minket öreggé vagy ifjúvá tesznek. Aki nem zárkózik el az új gondolatok, törekvések és vágyak elől, — ifjú, még ha őszszakállas is. Tehát az ellentét végeredményben nem az idősek és fiatalok, nem a nagykorúak és kiskorúak közt áll fenn, hanem azok közt, akik magukévá tettek egy bizonyos fokig új világszemléletet, akik új célokat látnak, új küzdelmet akarnak, új eszközöket alkalmaznak és szeretik azt,

ami új, azért is mert új és azok közt, akik agyukat és szívüket elzárják mind-ezen új dolgok és azok hordozói előtt, akik szemüket mereven a múltba szegzik, akik hűségesen ragaszkodnak a régi tartalomhoz, ortodox módon követik a régi formákat, akik csak a régi célokat látják, a régi küzdelmet akarnák megvívni, a régi eszközöket alkalmazzák, mert szeretnek mindent, ami régi, éppen azért mert régi.

Két típus, két véglet. Ily teljesen talán egyik oldalon sem érvényesül, de mindenkiben hat ezen tényezők közül annyi, amennyi bőségesen elegendő az ellentét kimélyítésére.

És az ellentét nemcsak a magyar életben mutatkozik, hanem jóformán egész Európában veszélyes arányokat ölt. Abban a tizennégy államban, amelyet utazásaim közben többé-kevésbé megismertem, majdnem mindenütt hasonló jelenségeket tapasztaltam. Németországban talán legjobban a Jungdeutscher Orden nevű politikai szervezetben kristályosodott ki a fiatalok követelődző akarata; Franciaországban már valóságos irodalma van e kérdésnek és a l'inquiétude de la génération d'après guerre szinte közkeletű fogalomná vált; a skandináv államokban a szépirodalom mutatja ennek az ellentétnek tragikus képét; a Balkánon pedig a gombamódra szaporodó titkos társaságok figyelmeztetnek az ifjabb nemzedék elégedetlenségére. Kivétel Törökország, amelyben a hirtelen beköszöntött európai civilizáció mámora elsimította ezt az ellentétet, úgyhogy az ifjú törökök minden vágya és álma teljesült, az öregek pedig vagy meghódoltak, vagy pedig felcserélvén a fezt a kalappal — meg is fiatalodtak. És kivétel főképp Olaszország, ahol a fasizmus átütő ereje minden rejtett nemzeti energiát életre keltett és egy és szétválaszthatatlan élő testté teremtette az egész nemzetet. De azért végzetes tévedés lenne a fasizmust az ifjúság diadalának tartani, abban az értelemben, hogy az az öregek elsöprésével járt. Nem, a fasizmus új államrend ugyan, újabb az öregek multbategintő vágyainál, de újabb az Európaszerte nyugtalankodó ifjúság álmainál is. És több ezeknél és valami más is, ezért sikerült minden ellentétet véglegesen eltüntetnie. Nálunk ezt az ellentétet, amint arra Weis István találóan rámutatott, tom-pítja magyar voltunknak és a nemzeti összetartozásnak tudata. De a szakadék megvan és minél többen világítanak beléje, annál mélyebbnek tetszik...

Vége tisztába kell jönnünk azzal, hogy korunk szerencsétlen politikai és gazdasági viszonyok közt felnövekedett ifjúsága mit kívánhat joggal a boldogabb időkben megemberesedett mai öregektől. Azt hiszem mindenképp sokkal több megértést, mint amennyiben ma van részünk. Megértését és elismerését annak, hogy az ifjúságnak lehetnek esetleg más gondolatai és más kívánságai is, mint amiket a múlt, békebeli gondolkodás egyedül lehetségesnek tart és hogy ez sem tiszteletlenségnek, sem forradalmi jelenségnek non nevezhető. Kívánhatjuk a megértését annak a türelmetlenségnek, amely többé-kevésbé mindnyájunkban ott dobogómért ezt a mai élet ritmusa veri belénk és elismerését annak a kétségtelen ténynek, hogy a mai ifjúság általában kötelességtudó és szorgalmas. E pontnál ismét utalok Weis István találó fejtegetéseire, amelyeknek helyessége mellett számos őszhajú professzor és e sorok írójának egyetemi tapasztalatai is tanúskodhatnak. És főképpen megértést, de nem elnézést, kérünk a hibáinkkal szemben. Ez a megértés, amelynek feltétlenül az öregektől kell kiindulnia, ha az ifjak részétől a köteles és meggyőződéses tisztelettel találkozunk, biztos alapját fogja nyújtani mindazon konkrét intézkedések teljes sikerének is, amelyek nélkül a tökéletes harmónia el nem érhető.

E konkrétumoknál vissza kell témem a humanisztikus gimnáziumi kéttal kapcsolatos statisztikára, mert az ezt követő viták irányították a Magyar Szemle íróinak figyelmét az ifjúság helyzetére. Ma már remélhető-

leg mindenki belátta, hogy a közölt statisztikából kitűnő szomorú eredményért, amely az egyetemre kerülő ifjak nyelvekben járatlanságát tárja fel, — semmiképpen sem lehet a középiskolai tanár urakat felelőssé tenni, mint ahogy ez nem is történt. De még kevésbé kereshető a hiba a középiskolai ifjúságban, amelynek szorgalmáról a középiskolai tanulmányi versenyek mellett még sok más tény is tanúskodik. Valahol a tanterv körül van a baj. Ha ma visszaemlékezem az érettségi előtti gyötrelmes hónapokra, szinte megdöbbenek azon, hogy mennyit — felejtettem. Bizonyos, hogy soha életemben oly tanult nem leszek, mint amilyen akkor voltam, amikor a legellentétesebb tudományokból, azokból is, amiket értettem és szerettem és azokból is, amelyekhez semmi kedvem sem volt, egészen jelentős ismeretekre kellett szert tennem. Ez a régi tanterv a szülőöka annak, hogy az elsőéves joghallgató latinból a kelleténél kevesebbet, a magas matematikából pedig a kelleténél jóval többet tud. Szeretjük hinni, hogy az új típusú középiskolák megfelelnek az ifjak első jogos követelményének az öregekkel szemben, hogy jól és célszerűen tanítsák őket. Nekünk a legértékesebb, amit az öregektől kaphatunk: a tudásuk. Ennek a követelménynek a létjogosultsága természetesen nem szűnik meg az érettségivel, hanem az egyetemi éveken és a doktorátuson keresztül, kinyúlik az életpálya kezdő éveibe is, — mondhatnánk egészen a saját öregségünk küszöbéig, amikor átvesszük az elődök örökségét az utánunk jövő fiatalokkal szemben.

A második, amit joggal kívánhat az ifjúság hazánk kulturális és gazdasági kormányán állóktól, legyenek akár minket meg nem értő öregek, akár gondjainkat gondjaiknak ismerő „ifjak”: az egyetemi tanulmányok normális menetének gazdasági biztosítása. Az érettségi bizonyítvány jogot ad az egyetemi tanulmányok elvégzésére; de írott malaszt lesz mindaddig, amíg az ifjúság egy részét beiratkozási és vizsgadíjak visszafordíthatják a főiskolák kapuiból. És nem lehet pályaválasztási és még kevésbé egyetemi szabadságról beszélni mindaddig, amíg diákok lesznek, akiket hivatásuk és kedvük az orvosi vagy mémöki pályára hív, de mivel drágák a könyvek, a bonckés, a körző, — joghallgatóknak iratkoznak be. Ezek a társaink az egyetemi élet szomorú számúzottjai, akik legértékesebb éveiket nem tölthetik a tudomány csarnokaiban, mert pénzügyi helyzetük irodákba, bankszobákba kényszeríti őket. Mint hazajáró lelkek tűnnek fel a vizsgák napján az egyetem falai közt, amikor leverten kell belátniok azt, hogy semmi éjjeli tanulás nem pótolja azt, amit ők kénytelenek voltak elmulasztani, az előadásokat és a szemináriumi gyakorlatokat. Weis István azt hiszem tévedett? amikor az egyetemi órarendben és fővárosunk rossz közlekedési hálózatában kereste a bajok egyik okát, mert a „lyukas” órákat nem kell villamosozással tölteni, hiszen a közeiben van két hatalmas könyvtár, az egyetemi és a Nemzeti Múzeumé és magában az épületben a szemináriumi könyvtárak. A baj az, hogy sajnos, még ma is vannak egyetemi hallgatók, akik se villamossal, se semmiféle más közlekedési eszközzel nem juthatnak el az elérhetetlen egyetemhez és a könyvtárakhoz, mert elnyeli őket és fiatal tanulmányvadásukat a mindennapi kenyérért folytatott munka. És noha a jogikari oktatás, főleg az elavult vizsgarend miatt, igazán megérett a reformra, ott se az a baj, amit a szerző felhoz, tudniillik, hogy a szerinte felesleges osztrák jogot előadják, mert hiszen ezen cím alatt a bevezető néhány óra kivételével az egész szemeszterben az igen fontos és ma is érvényben lévő telekkönyvi jogot adják elő, az sem baj, hogy egyházjogot is előadnak, mely maga mély tanulmány és a vallási megújódással mind fontosabb lesz, — hanem itt is az a szomorú, hogy sajnos, vannak joghallgatók, akik se osztrák jogot, se más jogi tárgyat nem hallgathatnak, mert kemény robotbans ezeket a felbecsülhetetlen napokat nyomorult garasokká változtatta

hogy Legyen kenyerek és ruházatok. Ó, hányan örlődnek fel ebben a küzdelemben, akik jobb sorsra érdemesek!

De ez a szomorú helyzet az utóbbi években némileg javul és egy vonatkozásban szinte páratlan előnyben részesül a magyar ifjúság más nemzetek fiataljaival szemben. A Collegium Hungaricumokra gondolok, amelyekben szorgalmas és tehetséges diákok külföldi tanulmányokat folytathatnak. Sajnálattal tapasztalom, hogy mennyire meg nem értik itthon sokan ezen intézmények jelentőségét. Aki beszélt Bécsben és Berlinben ottani diákokkal és azon egyetemek tanáraival és hallotta a sóvárgó csodálkozás és őszinte elismerés hangjait, — az tudja csak igazán értékelni, hogy mit nyert a magyar ifjúság a kollégiumokban. Szinte komikus jelenség, hogy azok is, kik a magyar ifjúság érdekeit akarják védeni, megtámadják e külföldi intézeteket, a nélkül, hogy érdeklődnének aziránt, mit gondolnak az ottani munka sikeréről azok, akik ez intézménynek növendékei voltak. De amint a kollégiumokban megvalósul az a helyes elv, hogy az arra érdemesek anyagi gondoktól mentesen képezhetik ki magukat, úgy otthon is feltétlenül érvényt kell szerezni az ifjúság jogos kérésének: ezentúl se pályaválasztásában, se az egyetem látogatásában ne akadályozhasson senkit se szegénysége. A kollégiumokban azonban ezenkívül figyelemmel vannak az általános műveltség oly fokának a megszerzésére, amelyet a háborús években polgári család alig nyújthatott gyermekeinek. Vannak külön és kis csoportokban nyelvtanfolyamok, megszerveztek havonta néhányszor! koncert- és színházlátogatást, látunk ott tomatermeket és szépen felszerelt könyvtárakat. Mindezekből a szép intézményekből meg kellene valósítani valamit a hazai egyetemek ifjúsága számára is. Ezen a téren azonban már csak a kezdeményezés legyen az állam feladata, a kiépítést valósítsák meg a helyes irányban támogatott diákkormányzatok.

Elérhető-e, megvalósítható-e mindez a mai gazdasági viszonyok mellett, — non tudom. De az az ifjúság, amely zsenge gyermekkorában a háború fekete kenyereit ette, ma joggal megkívánhatja a középiskola után az egyetemi végzettség elnyerésének lehetővé tételét is.

Gyakran halljuk azt a népszerű ellenvetést, hogy ennyi diplomás embert nem bír el ez az ország. De el kell bírnia. Nemcsak az általános emberi jogok tiszteletbentartása miatt, hanem mert szükség is van ezekre mindre. Avagy a népegészségügy oly fényes talán, hogy nincs több orvosra szükség; az utak, hidak, építmények oly tökéletesek-e, hogy nem kell több mérnök? Talán csak a jogászokból van valóban sok, de vájjon jogásznak nevezhetők ma sok doctor juris, vagy ügyvéd? Igazán képzett jogász kevés van. És ez az ellenvetés rejtve magában hordja a szociális érzék egy szinte lázító mértékű hiányát. Ha nőni bír el annyi diplomát ez az ország, kik végezhetnek akkor egyetemeket? Csak akiknek anyagi körülményei ezt megengedik. De a főiskolák kapuja legyen az igazság küszöbe és az egyetemek tiszta falai közt mértékadó tényező ne lehessen más, mint a szorgalom és tehetség és nem a lehetőség. Erről a kérdéstről mondta néhány évé gróf Apponyi Albert: „Ez azt jelenti, hogy Nagy-Magyarországot visszaszerezhetjük kevesebb tudással és kevesebb képzettséggel, mim amennyivel — elvesztettük.

A harmadik és talán a legfontosabb követelménye az ifjúságnak, hogy tanulmányai elvégzésével álláshoz, önálló megélhetéshez jusson. Az ösztöndíjtörvény előnyt biztosít az ösztöndíjasoknak állami alkalmaztatásnál. Ez szép és helyes gesztus volt mind a törvénytervező, mind a törvényhozó részéről. De az állam ezzel még nem tett meg mindent. Ha látom az egyetemi klinikák fehérköpenyes orvosait, sose tudom, hogy fejtsem meg azt a rejtélyt, hogy hosszú kiképzés után a fiatal gyakorló orvosok éveken keresztül napi 10—12 órai munkát végeznek — teljesen ingyen. Vannak, akik nélkülöznek

és fehér köpenyűk szakadt ruhákat takar, de mégis ott vannak továbbképzésük érdekében és az orvostudomány szeretetében valahogyan átvergődnek ezeken az éveken. Ugyanezen szomorú sors jutott eddig hosszú időn át a középiskolai helyettes tanároknak is. Őszinte tiszteletet érzek ezek iránt a fiatal orvosok és helyettes tanárok iránt és mély szánalommal gondolok arra, hogy szegény államunk ilyen heorikus áldozatot elfogad. De amivel rossz gazdasági helyzetünk miatt adós marad az állam, azzal még sokkal inkább adós marad a társadalom, amely pedig némiképpen szabadabban mozoghat. Nem hallottunk róla, hogy a Gyoszf vagy a Tébe foglalkoznának azzal a kegyetlenül égető szociális problémával, hogy hol fog és hogyan fog elhelyezkedni a végzett ifjúság. Nem tudunk róla, hogy a nagybirtokosoknak ez a kérdés főfájást okozna. Ellenkezőleg elbocsátás, leépítés az egész vonalon. Mintha csak mesterségesen akarnának kitermelni egy éhező intelligenciát, ezt a minden állami rendre legveszélyesebb elemet. E levél keretében nem terjeszkedhetünk ki e kérdések gazdasági szempontból való vizsgálatára, de hogy a társadalom e téren kötelezettségének nem tesz eleget, az azt hiszem megállapítható.

Megismételjük: jó oktatást, az egyetemi tanulmányok függetlenítését a diákság szűkös anyagi helyzetétől, az elhelyezkedési lehetőség biztosítását, — ezt joggal követelhetik az ifjak az öregektől. És ha ez a megértés és tisztelet légkörében megvalósul, akkor megszűnik minden ellentét ifjak és öregek közt.

Meglepetéssel vettem azonban észre, hogy Weis István tanulmányában más és ezeken jóval túlmenő követelményeket állít fel. Egy mondat villan a szemembe: „Az aktív szerepről le kell szorítani az öregeket.“ Mit jelentsen ez? Ha levelem elején az ifjúság kopogtatásáról írtam, akkor ez a mondat már valósággal ököllel döngetésnek hangzik. A munkaképtelenekeket, elaggottakat nyugdíjazni kell, de mért kellene leszorítani az öregeket, ha még dolgozni tudnak és hasznos munkát végeznek? Helyet az ifjúságnak! — ezt mondom én is, de nem ilyen generális leszorítás útján. Magyarországnak szüksége van minden ifjú és öreg becsületes munkására; ezen a téren elviselhetetlen minden jogtalan elnyomás az öregek részéről és — felháborító minden indokolatlan leszorítása az öregeknek az ifjúság oldaláról. Újból kérdezzük: miért kell itt leszorítás? Szerintem inkább új munkaterek és munkaalkalmak kellenek az ifjúságnak. És mit jelent az, hogy a leszorítottak „pótolhatnák a nálunk hiányzó polgárságot?“ Hogyan képzelem a szerző: polgárokká a nyugdíjasok lennének? Amíg az aktív szereplők le nem szorították őket, nem voltak ők polgárok? És az ifjak, akik a leszorítottak helyébe jönnének az aktív szerepkörbe, azok sem lennének polgárok? Hát mik, talán kizárólagosan lángeszok, héroszok, titánok? Csodálom a szerzőnek idézett két kitételét, annál is inkább, mert közvetlenül utána igen szép és figyelemreméltó szavakat talál a tanárok és tanítványok ideális bensőséges viszonyainak ecsetelésére. És még tiszteletreméltóbban ír, amikor kikel a babona ellen, amely a fiatalságot nemcsak bűnnek, hanem szégyennek is minősíti. Nem tudom, hány éves az igen tisztelt szerző, de én valószínűleg fiatalabb vagyok nála és így nem hallgathatom el, hálás és őszinte köszönetemet ezekért a szavakért.

De viszont azt sem hallgathatom el, hogy balsejtelmek támadnak fél bennem, amikor azt olvasom nála, hogy az ifjúság munkája mellett „találjon módot és alkalmat a közügyekkel való foglalkozásra.“ Ez az, amit a szerző tanulmánya végén, mint a legfontosabbat felhoz. A közügyek. A res politicae. A politika.

Mindenekelőtt nem tudom, hogyan képzelem el ezen felszólításának gyakorlati megvalósítását a szerző. A bírói emelvényeket, a bankigazgatói íróasztalokat és a képviselőházi padokat, ahol a közügyek intéződnek, fiatalos rohammal nem veheti be az ifjúság és fiatalság jogán nem is döngetheti az

egyenesen odavezető kapukat, a nélkül, hogy magát nevetségessé ne tenné. Mi marad hát a közügyek terén? Talán közügyeknek értsük az egyetemi egyesületeket, ezeknek gyűléseit és a — diákvezéreket?

Meg kell egyszer nyíltan írni azt az elhallgatott igazságot, hogy a magyar egyetemi ifjúnak nem típusa a diákvezér. A politikusok gesztusait leső és beszédeit kritizáló, szónokló diákvezér. A diákoknak nem jósvádájú kollégájuk a vezérük, de a professzorok, akinél dolgoznak. Diákvezérekből ritkán lesz tudós, pedig, ha már vannak diákvezérek, azoknak a tanulásban is vezetniük kellene. Jó, hogy vannak diákegyesületek és vezérek és jó ha ezek tüntetni is tudnak, mert előfordulhat, hogy a nemes ízlés és az erkölcs védelmére egyszer csak a diákok állanak készen. A diákok lelkesedése már sok nagy és jó dolognak adott első lökést, de ez mindig csak esetleges jelenség, kivétel volt. Azért mondjuk: a közügyektől, a politikától maradjanak a diákok távol. És nem igaz, mintha a diákság élne-halna a politikaért. Nagy eszmények hullámverését persze megérik ők is, de a napi politika történései kívül esnek érdeklődésük körén. Tanulnak és így rá se érnek. De éppen a hangadók, a diákvezérek azok, akik részéről évek óta kimondottan politikai szereplési velleitásokat tapasztalunk. Meggyőződésem, hogy a hangadók ebben az esetben nem azt a hangot ütik meg, amely a nagy és komolyan munkálkodó diáktömegek érzéseivel konzonál. Aki maga is diák és a diákság minden rétegével évek óta érintkezik, világosan kihallja a disszonanciát. Weis István ezen passzusánál is Olaszországra hivatkozik. Igen, ott a diákok fasiszták és ez természetes egy országban, ahol mindenki az. De hogy az ifjúság, vagy még inkább az egyetemi ifjúság ott közügyekkel foglalkoznék, arról nem igen tudunk. És ha mégis megteszi, akkor ez a cselekedete is fasiszta kötelelességteljesítés és nem lesz független a felsőbb utasításoktól, az általános direktíváktól. < Mert az új Olaszország a tekintélytisztélet és a kötelelességtudás országa. Ott nincsenek ide-oda velleitások, ott egy voluntas van és az Mussolini.

Szinte végzetes csábításnak tartom az ifjúságot a közügyekkel való foglalkozásra felszólítani, ma, amikor az anyagi gondok és a munkanélküliség az ifjú intelligencia egy részét összeroppantással fenyegeti. A diákok és egyesületeik, tanulmányaikon kívül ezer más, a politikánál fontosabb és hasznosabb dologgal foglalkozhatnak és hála Istennek, foglalkoznak is. De ezen túl: hol vannak egyetemeken a Berlinben és máshol már régen megszervezett modem és praktikus betegsegélyző pénztárak? Hol az egyetemi ifjúságot szórakoztató olvasmánnyal ellátó kölcsönkönyvtárak? Hol az egyetemi cipész-, szabó-, borbély-, és könyvkötőműhely? És ami már megvan, az tökéletes, javításra nem szorul? például a menza, az olvasótermek? Hol vannak az érdekesnél-érdekesebb diákok rendezte tanfolyamok, amik külföldön oly népszerűek? Hol a diákságnak koncertjei? Hol vannak az önálló ingyenes diák-nyelvtanfolyamok? Hol az angol, francia stb. összejövetelek az előrehaladottak részére? És ha megvannak vagy meglesznek, még mindig marad elég intem diák közügy, amivel foglalkozni érdemes.

Félek, néhányan olvasóim közül csodálkoznak, hogy egyben-másban, milyen maradi és öreges a felfogásom, noha magam az igen fiatal fiatalsághoz tartozom. De aki ezt hiszi, téved. Az én nézetem e kérdésben fiatalosabb, mint Weis Istváné, mert hiszen közügyekkel foglalkozni, elképzelni, hogy a diákok államreformokat és csodákat tudnak megvalósítani, — nagyon régi illúzió. Ez megfelel a békeidők elavult diákéletstílusának. Diákvezéreknak pártklubok és parlament felé kacsintása is igen-igen régi játék. Mi újabbat és jobbat akarunk: komoly munkát, a diákság jelentőségének helyes felismerését, szociális érzéket, a közügyekkel kapcsolatban pedig a közélet abszolút tisztaságának fanatikus szeretetét és végül annak a tudatát, hogyha

éppen már odakerülnék, nem úgy csinálnánk a dolgokat, mint ahogyan fiatalságunkban láttuk.

Más idők más munkát kívánnak és a mai fiatalságra bizonytalannal nagy feladatok várnak. Első és önmagunk iránt való mai kötelességünk: legyünk igazán fiatalok, őrizzünk meg magunkban sok idealizmust, a mai élet túlságosan reális és számító gondolkodásával szemben. A régi fiatalság rózsás napjainak hibái változnak bennünk erényekké! Legyünk könnyelműek: ne sajnáljunk néha egy-egy átvirrasztott éjszakát, amelyet egy csodás könyv olvasásában, vagy egy készülő dolgozat papírja felett töltünk el az élvezet vagy az alkotás lelkesedésében égve. Legyünk meggondolatlanok: ne számítgassuk fontolkodva, hogysmint lehet kevés munkával sok látszatot elérni, az erőmegtakarítás öreges elve szerint, vágjunk neki annak, amihez kedvet és tehetséget érzünk és dolgozzunk vidáman és kitartással, — így keletkeznek a legszebb munkák. És újból: legyünk ma és mindig fiatalok, egészen gyermekeesen fiatalok: legyen hitünk, legyenek ideáljaink, tudjunk rajongani és tudjunk haragudni. Ne ismerjük a mindent megértés fölényes, politikai és cinikus mosolyát: ez öreges!

A lélek ifjú maradhat örökre és az öregség igaz áldásait úgyis ellenállhatatlanul meghozza a tapasztalatoknak idővel ránknehezedő súlya.

IFJ. JAMBREKOVICH LÁSZLÓ.

RÓMAI LEVÉL.

Április vége.

A SZÜLETÉSE napját ünnepelni készüld Rómát váratlanul érte s tragikusan Adöböntette meg a milánói merénylet híre. A megdöbbenés azonban igazán csak pillanatokig tartott, hogy a szokatlanul nagyszámú áldozatok felett érzett fájdalomba és a merénylet teljes céltévesztettségén érzett örömben csapjon át a város hangulata. Mintha a legtöbben egy kissé értetlenül is álltak volna szemben a merénylet valódi céljával, mit akarhattak a titokzatos kezek éppen a király személyén elkövetett attentátummal elérni, itt, ahol a király valóban csak uralkodik, de nem kormányoz. E merénylet, melynek értelmi szerzőit a közvélemény az emigránsok („fuorusci“) baloldali szélsőségei, végrehajtóit pedig a régi anarchista párt, a felforgatók (sowersivi), kevésszámú, ittrekedt, elkeseredett maradványai közt keresi, ugyancsak balul ütött ki. Egy célját tévesztett, de mégis súlyos emberáldozatokat követelő merénylet rendszerint szimpátiákat támaszt a semleges közvéleményben is a merénylők által megsemmisíteni kívánt hatalom mellett. Ez a logikus következménye megvolt a milánói merényletnek is, amelyet még a fasisztustól egyébként távolálló vagy ellenséges külföldi sajtó is teljes mértékben elítélt és elvetemült politikai Örülségnek minősített. De ha a merénylők tervüket belső zavarok támasztására kívánták felhasználni s belülről akarták emészteni a tőlük feneketlenül gyűlölt rezsimet, akkor is nagy csalódás érte őket. Azok, akik a két év óta gyors egymásutánban bekövetkezett három Mussolini ellenes merénylet idején támadt közhangulatot közlelő látták, kellőképpen tudják értékelni a mai közhangulatnak méltóságos nyugalmát. Ezt a minden kilengéstől mentes közhangulatot a fasiszta biztonsági szervezetek pontos összműködése biztosítja, amely ez alkalommal sem vezetett sehoh egyéni akciókra s ezáltal bizonyítja az egész külföldi közvélemény előtt, hogy a fasiszmus szervezeti konszolidációja befejezést nyert, és azt terrorisztikus akciókkal izgatni többé nem lehet. Ez a milánói merényletnek messzeható és sokat mondó tanulsága.

AZ OLASZ királyi pár tripoliszi útja ismét e nagyjövőjű és politikailag is nagyfontosságú gyarmat felé irányította a figyelmet. A gyarmati politika fontosságát Mussolini nem szűnik meg soha az olasz közvélemény előtt hangoztatni. A gyarmati mandátumok revíziója ma az olasz külpolitikának sarkpontja. De Itália nemcsak külpolitikai úton készíti elő gyarmatainak kiterjesztését, amelyre nélkülözhetetlen szüksége van az évi félmilliónyi ember- szaporulat elhelyezése miatt, hanem hatalmas energiával igyekszik kibővíteni jelenlegi gyarmatainak kereteit és megteremteni azok hasznosításának gazdasági, közbiztonsági és egyéb előfeltételeit is. Különösen nehezen haladt előre a közbiztonság megszilárdítása, amely minden telepítésnek és gazdasági munkának előfeltétele, Líbiában, ahol az olasz uralom a partoktól beljebb fekvő részeken csak nehezen tudta biztosítani a rendet a bennszülöttekkel szemben. Ebből a szempontból nagyjelentőségű volt tehát az olasz gyarmatügyi minisztériumnak február 27-i híradása, amely szerint az ellenséges törzsek több támpontjának kitisztításán kívül az olasz csapatoknak sikerült birtokba venni a zellai oázisokat és a Gialo-vidéket. Ezek a sikeres hadműveletek, amelyek eredményesen biztosítják Líbia két felének, Tripolitániának és Cirenaicának a közvetlen szárazföldi összeköttetést, az olasz trikolór tekintélyét is nagymértékben emelték a gyarmatokon.

AZ OLASZ belpolitikának váratlan kontroverziája volt az, amely március végén az olasz katolikus ifjúsági szervezetek miatt tört ki. Ennek a hirtelen jött és gyorsan elfojtott viharának a magva már rég el volt vetve. A fasiszmus az ő állandó berendezkedésének alapját az ifjúság teljesen fasiszta szellemű nevelésében látja. Ennek érdekében szervezte meg nagy gonddal az ifjú fasiszta szervezeteket, a balillákat, még a legkisebb falvakban is. Két esztendővel ezelőtt, amikor ez a törvény életbe lépett, természetesen nyomom követte az összes, nem fasiszta jellegű ifjúsági szervezetek feloszlatása. Kivétel csupán a katolikus cserkészegyesületekkel történt, amelyeknek a működését a kormány továbbra is engedélyezte. Súrlódások azonban a fasiszta szervezetek és a katolikus egyesületek között különösen vidéken fordultak elő, amelyek egy-két kisebb incidensre is vezettek. A katolikus szervezetek vezetői természetesen még legnagyobbbrészt a régi néppárt, popolari, helyi vezetői közül kerültek ki, akik politikai iskolázottságuk miatt is csak nehezen tudtak beilleszkedni az adott keretekbe. Ezek a súrlódások, meg a katolikus egyesületi vezetőségek speciális politikai iránya érlelték meg a kormányban azt a gondolatot, hogy a katolikus cserkészegyesületek tulajdonképpen a popolari, tehát az ellenzék elővédéi. Ez a megfontolás a kormányt cselekvésre készítette. Miután a fasiszta kormány nézete szerint az ismét kötelezővé tett hitoktatás úgyis biztosítja az ifjúság vallásos nevelését, amelyet a fasiszmus is parancsoló szükségnek ismer el, a cserkészegyesületek fenntartását nem diktálta többé a politikai észszerűség sem s így Mussolini gyorsan cselekedett. Életbeléptette a törvény valamennyi rendelkezését, amely szerint csak a fasiszta szervezetek kötelekébe tartozó ifjúsági egyesületek, tehát csakis a balillák működhetnek. Minden más ifjúsági egyesület működése harminc napon belül megszüntetendő. Mussolini állásfoglalása a Vatikánban éles visszhangra talált. A L'Osservatore Romano válasza szerint, amelynek igen magasrangú s e kérdésekben legkompetensebb szerzőjét könnyű felismerni, az Egyház soha nem mondhat le arról a jogáról, hogy az ifjúság nevelésére befolyást gyakoroljon. A kontroverzia ezzel az elvi nyilatkozattal — legalább egyelőre — nyugvópontra is jutott, amit talán elősegített az a félhivatalos fasiszta magyarázat is, hogy ez a felosztás nem vonatkozik a főiskolai hallgatók egyesületeire. De mind a két fél megmaradt a maga álláspontja mellett s így ez a kérdés is beletartozik a Vatikán és az

olasz állam közt fennálló és — ki tudja mikor, megoldásra kerülő kérdések nagy komplexumába.

A FASISZTA államrend egyik alapja tudvalevőleg a munkaadó és munkás bérvizonyainak bírósági döntés útján történő szabályozása. Ennek a kísérletnek gyakorlati megvalósíthatásáról élénk vita folyt a külföldi irodalomban s a külföldi közvélemény sokszor pesszimizmussal tekintett a béregyeztetés kérdésének ilyenforma megoldása felé. Ebből a szempontból méltó figyelemre a munkaügyi fellebbviteli bíróságnak (La Corte d'Appello di Roma, costituita in Magistratura del lavoro) ítélete a hajótértulajdonosok érdekképviselője és a hajómunkások fasiszta szervezete között. A munkaadók szervezete, tekintettel az általános gazdasági helyzetre, a hajómunkások bérének húsz százalékos leszállítását kívánta keresztülvinni. Miután a munkásszervezet ezt elfogadni nem volt hajlandó, az egyeztetési kísérletek pedig eredménytelenül végződtek, azért a vitás kérdés döntésre a munkaügyi fellebbviteli bíróság elé került. A nagy érdeklődéssel kísért tárgyaláson a munkaadó szervezetet Biaucardi képviselő képviselte, aki részletesen foglalkozott a béreszállítás indokaival. A munkaadók Turati központi szervezetközi titkár korrendeletétől eltekintve is, amely a megélhetés feltételeinek csökkenő irányzatát figyelembe véve általánosságban is 20%-os munkabércsökkentést tart keresztülvihetőnek, a hajózási viszonyok különleges helyzeténél fogva is indokoltnak tartják a húszszázalékos béreszállítást. Egyrészt az olasz hajózási iparnak, a hajótér kedvezőtlen világforgalmi kihasználása folytán, igen nagy versennyel kell megküzdeni, különösen azóta, hogy a német hajózási ipar ismét jelentékeny tényező lett a világforgalomban. E mellett a személyforgalomban igen súlyos veszteséget jelent az olasz hajóstársaságokra az olasz kivándorlás nagymérvű számszerű csökkenése, amely a fasiszmus uralomra jutásának következménye, mert az állam az emberfölségnek kivándorlás útján történő csökkentését minden módon megakadályozni kívánja, annak munkaalkalmat pedig a határon belül kíván teremteni. A kivándorlók számának ez a nagymérvű csökkenése érezhető erősen az olasz hajóstársaságok üzleti mérlegében is. Ilyen kedvezőtlen helyzetben a munkaadók kényszerítve érezték magukat a munkabérek csökkentésére.

A fasiszta munkásszervezet álláspontját Magrini képviselő körvonalazta. Az okfejtés szerint méltánytalan a hajózási munkabérek leszállítása, mert ezek a háború előtt is alacsonyabbak voltak a többi iparágakban fizetett béreknél. Jelentősebb változást csak az 1925 augusztusában bekövetkezett általános bérrendezés hozott, de a hajózási munkabéreket ekkor is az átlagbérszínvonal alatt állapították meg; a líra értékemelkedésének a munkabérré gyakorolható következményeit pedig már levonta az 1927 júniusában eszközölt bérmegállapítás, tehát már ezért is indokolatlan egy újabb bércsökkentés. De jogosulatlan ez azért is, mert a Turati-féle korrendeletben foglalt húszszázalékos bércsökkentés csupán azokban a munkáágakban alkalmazható, amelyeket a rendelet névszerint is felsorol, a hajózási ipar pedig nincsen ezek között. A külföldi, különösen a német hajóstársaságok versenyére való hivatkozás sem helytálló a munkások képviselője szerint. Az olasz hajózási munkások helyzete és munkabérfeltételei annyira különbözőek külföldi társaikétól, hogy közöttük igazságos és helytálló párhuzamot vonni lehetetlen. Az életviszonyok realitása pedig, amely a munkás felett is éppen úgy uralkodik, mint a hajóstársaságok urai felett, egyenesen kizárja a munkabérek csökkentését a megélhetés létminimumának biztosítása miatt. Ilyen körülmények közt a munkásság lehetetlennek tartja a jelenlegi béreknek akárcsak egy centesimóval való csökkentését is legalább még egy esztendeig.

A munkaügyi bíróság döntését csak a megfelelő számszerű adatok beszer-

zése után hozta meg. Ítéletében kimondotta, hogy a hajózási munkabérek az 1927 december 31-i állapot szerint érvényben maradnak 1928 június 30-ig. A jövőben félesztendőnkint közösen állapítják meg a béreket, mindenkor két hónappal a félév letelte előtt. A munkaügyi fellebbviteli bíróságnak ez a döntvénye, amely a második ilyen természetű döntés volt a fasiszta reform óta, — az első a mezőgazdasági munkaadók és a rizsarató munkások ügyében döntött, — általános megnyugvást keltett, mert nemcsak a fasiszta munkatörvény életképes funkcionálásának rövid időn belül immár a második bizonyítéka, hanem arra is utal, hogy a fasiszta állam munkaügyi bíraskodása a jog és méltányosság elveinek érvényesítése mellett hathatós védelmében részesíti a gyengét, a nélkül, hogy elviselhetetlen terhet róna a tőke vállalkozásaira is.

HARC ÉS KÜZDELEM, nehezebb vagy könnyebb fegyverekkel, szenvedélyesebb vagy lanyhább eszközökkel kikerülhetetlen minden állam életében, természetesen a fasiszta Olaszországban is. Egy pont van azonban, amelyben minden olasz, aki csak olasznak vallja magát, egyetért és ez a latin kultúra kontinuitásának, a rómaiság gondolatának szinte a fanatizmus határán mozgó rajongó hitvallása. Érthetetlen ez különösen nekünk, akiknek nemzeti életét nemcsak a politikai felfogások különbözősége tagolja szét, de a kulturális élet keretein belül is különböző, a nemzeti tradícióktól idegen, sőt azzal ellentétes törekvésű góccok alakultak ki. Itáliában a rómaiság gondolata eleven erővel él a negyvenmillió olasz lelkében. Csak ilyen tradicionális felfogás mellett lehetséges, hogy az olasz sajtó, nyilván a közvélemény érdeklődésének kielégítésére, hasábjainak jelentős részén állandóan kulturális kérdésekkel foglalkozik. Irodalom, tudomány, művészet és archaeológia itt non a laptöltelék szerepét játssza, hanem a lap gerincéhez tartozik. Ez az érdeklődés a múlt és a nemzeti hagyományok iránt megint csak olyan országban lehetséges, ahol az idegen olykor nem csekély meglepődésére és az alacsonynak mondott általános olasz kultúrászínvonal csattanós cáfolatául, még egyszerű emberek ajkáról is Dante vagy más klasszikus idézeteket hall. Itt a politikai és gazdasági ellentéteken túl egyesíti az egész nemzetet minden? ami a jelent az antik Róma dicsőségével fűzi egybe. A rómaiság gondolatának ezt az univerzális kisugárzását, amelyet úgy jellemezett minap egy kitűnő olasz történettudós, hogy az örök Róma, nemcsak a miénk, de az egész világé, ha valaki, mint realitáshíján való történeti romantidzmust figyelmen kívül hagyja, nem értheti meg a fasiszta gondolatát. Viszont a rezsím eddigi tagadhatatlan sikerének éppen az az alapja, hogy alapgondolatává egy olyan egyetemes *érvényű* eszményt választott, amely minden olasz lelkében ébren szunnyad.

TÓTH LÁSZLÓ.

AZ INTERPARLAMENTÁRIS UNIÓ A PARLAMENTARIZMUS VÁLSÁGÁRÓL.

Z INTERPARLAMENTÁRIS Unió tudvalévően vizsgálátának

A körébe vonta és a legközelebbi berlini konferencia napirendjére is tűzte a parlamenti rendszer átalakulásának, vagy köznapi nyelven: a parlamentarizmus válságának a problémáját. Ez a probléma nem új, mert az utolsó évtizedekben mind gyakrabban merültek fel tünetek, amelyek azt látszanak bizonyítani, hogy a parlamentarizmus a maga kikristályosodott és elméletben kifogástalanul megalapozott rendszerével nem mindenben tud eleget tenni azoknak a fokozott követelményeknek, amelyeket vele szemben a mai, rendkívül szövevényessé vált élet támaszt.

A bajok kétfélék. Részben általános jellegűek, vagyis olyanok, amelyek

magával a parlamentárizmus rendszerével kapcsolatosak, amelyek tehát egyformán észlelhetők mindazokban az országokban, ahol ezt a rendszert elfogadták, részben helyi jellegűek, vagyis valamely ország különleges belpolitikai viszonyaiból eredőek. Az Interparlamentáris Unió tevékenysége természetesen csak az általános bajok vizsgálatára szorítkozik, és éppen mert ez a nemzetközi szervezet a világ valamennyi parlamentjének legkitűnőbb tagjait egyesíti magában, minden más szervezetnél alkalmasabb arra, hogy a kritika objektív tükrében rámutasson a bajok gyökerére és egyben a követendő utat is megjelölje.

Az Interparlamentáris Unió politikai bizottsága a kérdés vizsgálatánál rég bevált gyakorlatának megfelelően, mindenekelőtt megkérdezte a véleményét több kiváló nemzetközi szaktekinetlynek és az e véleményekből leszárható tanulságok alapján szerkesztette meg határozati javaslatát a Tanács. Ezek a szaktekinetlyek: Harold J. Laski londoni, Charles Borgeaud genfi, F. Lamaude párizsi, Gaetano Mosca római és J. Böim berlini egyetemi tanár. Mi ez alkalommal elsősorban Harold J. Laski londoni egyetemi tanár fejtegetéseit óhajtuk röviden ismertetni, mint aki rendkívül széles perspektívában és az angolokra jellemző nagy gyakorlati érzéssel boncolja a parlamenti rendszer harmonikus működését fenyegető tüneteket. Fejtegetéseiben természetesen az angol viszonyokból indul ki, de éppen mert vizsgálatai és következtetései általános jellegűek, okulhatunk belőlük mi is.

Bevezető soraiiban hangoztatja Laski, hogy a modern világ szociális és politikai felépítésében a legutolsó évtizedek alatt észlelhető nagy változások nem írhatók mind a világháború rovására, ellenben tény az, hogy a nagyháború a fejlődésnek ezt az irányát rendkívül meggyorsította. Ha szembeállítjuk a 19. századot a 20. századdal, azt látjuk, hogy az előbbiben inkább politikai természetű kérdésekkel foglalkozott a parlamenti rezsím, míg az utóbbiban elsősorban gazdaságiakkal. A politikai természetű kérdések — aminő például a szavazati jog, a vallásszabadság vagy az egyesülési jog kérdése — sokkal inkább tehetők általános vita tárgyává, mint a gazdasági kérdések, amelyek elsősorban szakproblémák, amelyeknek kielégítő megoldását tehát nem annyira a politikusoktól, mint a mindinkább differenciálódó tevékenységi körök szakértőitől várhatjuk.

E mellett megváltozott a politikai vezetés jellege is. Egészen 1870-ig a modern állam inkább rendőrállam volt, amely elsősorban a belső rend fenntartásában és a nemzet függetlenségének a biztosításában látta fő feladatát. Az általános választójog uralomra jutásával a rendőrállam típusa átalakult a szabályozó állam típusává. Az állam gondoskodása, sőt gyámkodása a szociális életnek mind több és több területére terjedt ki, ami ismét a törvényhozó szervezetre rótt fokozatosan mind több és több munkát, úgyhogy a parlamenteknek mind kevesebb idejük és alkalmuk maradt arra, hogy részleteiben megvizsgáljanak egy-egy előterjesztett javaslatot, amelyért pedig technikailag felelősséget kell vállalniuk.

Az általános választójog ellen francia és olasz részről hangzott el a legélesebb kritika. Lamaude érthetetlennek találja, hogy a francia politikában nincsen más képviselő, mint az, amely a választások technikai mechanizmusán keresztül valósul meg. Véleménye szerint képviselőhöz kellene jutnia az országban ható valamennyi eleven erőnek, a szociális erőnek éppúgy, mint a vallásos erőnek, vagy a gondolkozókban rejlő erőnek, stb. Kifejezésre kellene jutnia azonkívül annak is, hogy a parlamentek lényegükben nemcsak a ma élő lakosságot képviselik, hanem az elhaltakat éppénúgy, mint az elkövetkezőket, vagyis képviselik azt a halhatatlan lényt, amelyet egy szóval államnak hívnak.

Gaetano Mosca viszont rámutat arra, hogy a klasszikus ókor hagyta

ugyan örökül a 18. század európai embere számára a politikai szabadságnak azt az értelmezését, hogy azokat, akik kormányoznak, azoknak kell választaniok, akiket kormányoznak; ellenben az újabb nemzedékek figyelmen kívül hagyták azt aényt, hogy a régi köztársaságok ezt a szabadságot sohasem terjesztették ki a társadalom legalsóbb rétegeire.

Az általános választójog uralomrajutásával hozza összefüggésbe Gaetano Mosca a szocializmus elterjedését is. Angliában 1867-ben, Franciaországban és Németországban 1871-ben hozták be a kiterjesztett választójogot és csakhamar kiderült, hogy a polgárság tévedett, amikor azt hitte, hogy az új választókat be tudja sorozni az addigi régi pártteretekbe. Ha eleinte ment is ez, a választóknak új tömegei csakhamar rájöttek arra, hogy a politikai egyenlőség semmi konkrét előnnyel nem bír rájuk nézve, ha azt nem kíséri egyidejűen a közgazdasági szabadság is, illetve a politikai szabadságnak csak annyiban lehet értéke szemükben, mennyiben tudják ennek segítségével az anyagi előnyök megszerzésére irányuló céljait megvalósítani. És ez a szocializmus, amelynek segítségét olykor a polgári pártok sem vetik meg belső vitáikban, több-kevesebb nyíltsággal a társadalom mai rendjének teljes felforgatására törekszik, s eddig csak az Északamerikai Egyesült-Államok két pártjának, a republikánusoknak és demokratáknak erős szervezete tudott ellenállani ennek az áramlatnak, mert uralmuk egyúttal a munkások nagy jólétét is lehetővé tette.

Párhuzamosan ezekkel a jelenségekkel észlelhető az államok gazdasági szervezeteinek nemzetközi összeszövődése s átalakulása az egész világot átfogó egységes közgazdasági rendszerré. Ebben az új rendszerben egyik állam sem élhet önálló közgazdasági életet, a nagy egységnek az egyes államok függvényei, éppen ezért a közgazdasági életben bekövetkezett változások sokkal lassabban és nagyobb óvatossággal valósíthatók meg a törvényhozás útján, mint a politikai jellegűek, — írja tovább Laski.

A mellett ma már számos probléma oly komplikálttá vált, hogy azokat a parlamenti tagok túlnyomó többsége áttekinteni sem tudja, s még a leglelkismeretesebb parlamenti tag sem szavazhat ezekben a kérdésekben azzal a tájékozottsággal, amelyet a tárgy maga megkövetelne. A témák nagy száma kényszeríti a parlamenti vezetőségeket a viták megrövidítésére, a klotür behozatalára és a tárgyalás menetét gyorsító egyéb korlátozásokra, ami egyet jelent azzal, hogy fokozatosan csökken a törvényhozó hatalomnak a végrehajtó hatalommal szemben való ellenőrzése.

Nagyon megnehezíti a képviselők feladatának a teljesítését az a nagy aránytalanság, amely szakismeretben a minisztereknek és az egyes képviselőknek áll rendelkezésére. A minisztereknek a minisztériumok jól begyakorolt erői állnak minden szakkérdésben, minden pillanatban rendelkezésre, míg a képviselők kezéhez jutott adatok gyakran nem tárgyilagosak, célzatosak és a képviselőknek módjuk sincs arra, hogy amennyiben valahol hibát észlelnek, avagy valamely ügyben közbelépésüket kéri, a tényállást azzal a precizitással állapíthassák meg, mint az megtehető volt régebben a közigazgatási élet patriarchálisabb, egyszerűbb korszakában.

Csökkent tehát a parlamenti viták nívója, de csökkent a parlamenteknek a szavazókra gyakorolt nevelő hatása is.

Mivel a parlament mind nehezebben tud feladatainak megfelelni, vele szemben mind nagyobb súlyra jutnak a közigazgatási hatóságok, amelyek szinte törvényhozó szervekké válnak és ha a közigazgatási hatóságok cselekvési szabadságának növekedése (decentralizálás) ellen nem is lehet komolyan szót emelni, a törvényhozó hatalom mind nehezebben tudja a közigazgatással szemben ellenőrző jogát kifejteni és visszaéléseit megakadályozni. Éppen válságos időkben, amikor gyors cselekvésre van szükség

ség, válik nyilvánvalóvá a törvényhozó hatalom nehézsége a közigazgatás fűrgességével szemben s a cselekvés ütemének ez a kényszerű meggyorsulása a törvényhozó hatalom tevékenységét gyakran a végrehajtó hatalom akarátának, intézkedéseinek pusztá elkönyvelésére korlátozza. Ilyenkor a pártfegyelem szigorításával s az egyes képviselők függetlenségének csökkentésével próbálják fokozni a parlament aktivitását, de ez más oldalról a törvényhozó testületek tagjainak tekintélyét ássa szükségkép alá.

Párhuzamosan ezzel mindinkább érvényre jut az a háborús idők kifejlesztette irányzat is, amely a fontosabb problémákat céltudatosan lehetőleg a parlamenten kívül óhajtja megoldani és a törvényhozó hatalom szerepét e kérdéseknek többé-kevésbé formai tárgyalás és ugyancsak formai szavazás után való szentesítésére óhajtja szorítani. E tekintetben Laski különösen a békeszerződéseket és a jóvátétel kérdésében kötött különböző megegyezéseket hozza fel elriasztó például, Angliában pedig azokat az intézkedéseket, amelyeket a bányász-sztrájkokkal kapcsolatban a parlamenten kívül tettek. Magától értetődik, mondja Laski, hogy a fejlődésnek ez az iránya a parlamenti rezsím tekintélyének rovására kell legyen, mert a nagyközönség azt látja, hogy éppen a legfontosabb problémák megoldásánál nem jut szerephez a parlament.

Komoly nehézséget jelent az a tény is, hogy mivel manapság nehéz pontos elválasztó vonalat húzni a középponti hatalom és a helyi-hatóságok között, a parlament gyakran teljesen másodrendű, helyi érdekű kérdések megvitatására kénytelen fordítani idejét. Itt a decentralizáció volna a helyes megoldás, de ehhez az eszközhöz még egyik állam sem mert komolyan hozzányúlani.

Másik oldala az éremnek, hogy a törvényhozó testületek tagjai mindinkább magánérdekek védelmezőivé válnak s ami ezzel egyet jelent, a parlamentben is e magánérdekek képviselőiül tekintik magukat. A politikai élet hagyományai és a pártrendszer bizonyos fokig korlátot szabnak ugyan ennek az irányzatnak, mégis kétségtelen, hogy ma már a bankoknak, biztosítóintézeteknek, nagyobb ipari vagy egyéb érdekcsoportoknak megvannak a maguk képviselői a parlamentben. Csak fokozza a veszélyt, hogy a nagy ipari államokban a nagyvállalkozások egyesületekbe, érdekszövetkezetekbe tömörülnek, amelyeknek állandó személyzete egyik főfeladatának tekinti, hogy meggyőzni próbálja a parlament tagjait, ha úgy véli, hogy érdekcsoportjuk érdekei valamely szóbanforgó probléma alkalmával sérelmet szenvedhetnek. Különleges magyar viszonyaink között ráadásul a választók is visszaélnék képviselőik helyzetével, amikor azt hiszik, hogy a képviselőnek nincs más feladata, minthogy eljárjon a választó minden magánügyében, s ezzel elvonják a képviselőt attól, hogy figyelmét a komoly problémákban való elmélyedésre fordítsa.

De nem mellőzhetők a probléma vizsgálatánál a pszichológiai mozzanatok sem. A 19. század politikusai meglehetősen szűkkörű választói táborral álltak szemközt, mely tábor azonban, már hagyományainál fogva is, kellő műveltséggel bírt és hajlamos is volt a politikai kérdéseknek figyelemmel kísérésére. A mellett az ellenőrzés is könnyebb volt, mert a probléma aránylagos egyszerűsége egyszerű megoldási módokat követelt. Ma ellenben nagy tömegek nyilvánítottak politikailag érettekké, ezeknek átlagos műveltsége jóval alacsonyabb színvonalon van, mint volt a múlt század szűkebbkörű választóinál, értelmükhöz tehát nehezebb hozzáférni és érdeklődésüket is csak mind szélesebb ecsetvonásokkal fölrakott vázlatokkal lehet felkelteni. A választók közömbösekké váltak a politika kérdései iránt, mert a problémák meghaladják értelmi képességüket.

És kétségtelen tünet, hogy a politikai problémák egységesen magukra

koncentrálják a választók őszinte érdeklődését, a közgazdasági problémák ellenben megbontják a figyelők táborát. Az ipari munkást nem érdeklik a mezőgazdasági problémák, a kereskedő embert hidegen hagyja a köztisztviselő baja s mivel egy-egy érdekcsoport ügyeire csak nagyobb időközökben kerül sor a parlamentben, az átlagos választó hamar kimondja az ítéletet, hogy a parlament mindennel törődik, csak az ő érdekeivel nem.

Neves tudósok erősen bírálják a modern sajtó fejlődésének az irányzatát. A félművelt tömegek szellemi szükségletét félművelt sajtó elégíti ki s amíg negyedszázaddal ezelőtt a legkomolyabb politikai viták is nyomon voltak kísérhetők a napilapok hasábjain, ma csak azok keltik fel a sajtó érdeklődését, amelyek személyi vonatkozásuknál, vagy más irányú drámai jellegüknél fogva a napihíreknek szenzációt hajhászó rovatába kívánkoznak. Ha mégis sor kerül a komoly problémákra is, az azokról szóló tudósításokat a sajtó igen gyakran tudatosan és célzatosan lényegében megváltoztatja, úgyhogy a választók ismerete ezen a téren lényegesen csekélyebb, egyoldalúbb, mint volt néhány évtizeddel ezelőtt, mert amit tud, azt sem jól tudja. Az utcán szaladgáló embereknek nagy többsége sokkal jobban ismeri ma a molesztárokat, sportprimadonnák vagy közgazdasági nagyságok életét, szokásait, mint a politika nagy kérdéseit. Nem is kell igazságtalannak lennie, ha a sajtó hasábjain másodrendű szerepre leszorított politikusok személyének és tevékenységének tekintélye mindinkább súlyosodik a szemében.

Végül erélyesen hangoztatja Laski, hogy a parlamenti rezsim természetéből következően a kormány összetételének meg kell felelnie a választók többsége által a választás alkalmával kinyilvánított akaratnak és minden kormánynak meg kell adni a lehetőséget, hogy ne csak lerakja hosszabb időre szóló koncepciózus tervei alapjait, de mód és idő adassék neki, hogy ezeket a terveket nagyjából meg is valósíthassa, a törvényeket, amelyek által a tervek testet öltenek, megalkothassa. Éppen az általános, titkos választójogot elfogadta országokban tapasztalható gyakran, hogy a választásból nem tud homogén többség kikerülni, a parlamenti kormányzás csak a különböző párttöredékek folytonos kompromisszumával biztosítható, aminek eredményeképp könnyen kerül az ország élére olyan összetételű kormány, amely, politikai felfogásában, éppen nem felel meg a választók többsége akaratának, a kormányoknak gyors egymásutánban való váltakozása pedig a kormányzás előrelátó nagyvonalúságát, nyugodt munkáját teszi lehetetlenné. Ha meg ennek a rendszernek a hátrányai ellen azzal védekeznek, hogy lehetőleg kitolják a választások megismétlődésének az időpontját, veszélyeztetik a választóknak azt a sarkalatos jogát, hogy az ország kormányzását illetően véleményüket időnként kifejezhessék, mi több, a törvényhozó hatalom, mentesülve a feloszlatás veszedelmétől, könnyen válik sükké a népakarat óhajaival szemben.

Persze könnyebb a bajokra rámutatni, mint megtalálni azokat az eszközöket és módokat, amelyek ennek a komplikált problémának a megoldását jelentenék. A parlamentarizmus bajai bizonyos fokig tükröképe a társadalom szociális problémáinak és nagyon sok függ attól, mennyiben tudja a mai társadalmi rendszer az eddigi vezető körök értelmi színvonalához emelni azokat, akiket a választójog tóterjesztésével az alkotmányos élet sáncai közé beengedett. Minél nagyobb többsége a választóknak képes a parlamenteket foglalkoztató problémákat megértőd, annál világosabban és tárgyilagosan fogják saját bajukat és szükségleteiket felismerni s annál belsőbb lesz a viszony a parlament és azok között, akik a parlamentet életre hívták. Itt természetesen az intenzív népoktatásnak is nagy hatása lehet a problémáknak széles körökben való megértésére.

Lényegesen befolyásolja Laski szerint a parlamentarizmus jövőjét az a kérdés is, mennyiben képes a törvényalkotó szerv résztvenni a közgazdasági újjáépítés nagy munkájában. A 19. század emberei a politikai szabadságért lelkesedtek és a parlamentek hathatósan tevékenykedhettek ennek a szabadságnak a kivívásában. Már a 20. század embere nem annyira a politikai szabadság, mint inkább a közgazdasági egyenlőség felé törekszik. A parlamentáris demokrácia a közvagyonból minden ember részére egyenlő jogot követel és a parlamenteket a szerint ítélik meg, mennyiben képesek ezeket az igényeket kielégíteni.

Fölveti Laski oly tanácsoló vagy tanácsadó szervek létesítésének a gondolatát, amely szervek nem szabhatnak meg politikai alapirányelveket, de amely szerveknek betekintési joguk volna a közigazgatás minden ágazatába és ekként minden felmerült probléma ügyében ugyanúgy, mint a miniszternek a minisztériumok, rendelkezésükre bocsátanak a képviselőknek a kellő szakismereteket.

Kiegészítenék a tanácsadó szervek működését információs irodák, amelyek, a Wisconsin államban bevált Legislative Reference Bureau mintájára, kezére járnának a képviselőknek adatok megszerzésében) javaslatok, változtatások megszoვეgezésében stb.

Ajánlatosnak véli Laski a választóközönség véleményének meghallgatását is a Massachusetts állambeli „public hearing” mintájára. Vagyis, ha valamely kérdésben törvényjavaslatot nyújt be valamelyik miniszter, a közönségnek, illetve az érdekelteknek joguk van nem a kérdés lényegére, de a kivitelezés részletére vonatkozólag észrevételeiket megtenni és a komolyan számbavehető véleményeket külön erre a célra létesített bizottság osztályozza, és bocsátja a törvényjavaslat előadójának rendelkezésére. Ez az eljárás, írja A. L. Lowell, a szó nemes értelmében demokratikus, mert a nemzet egészének lehetővé teszi, hogy a törvényelőkészítés munkájában résztvehessen, ellenben semmikép sem demokratikus, ha egyesek a demokratizmust akként értelmezik, hogy egyforma fontosságot kell tulajdonítani minden egyes ember véleményének. De nemcsak a törvényhez való hozzászólás jogát jelenti a public hearing. Megadja a választóknak azt a jogot is, hogy bizonyos feltételekhez kötötten (például a választók meghatározott száma tehet csak együttesen javaslatot) törvénytervezetet terjeszthessenek a szóbanforgó bizottság elé, mely azt megvizsgálja és ha a köz érdekéből valónak véleményezi, a kormány elé terjeszti, amely ismét szabadon mérlegelheti, elfogadja-e a tervezetet törvényjavaslat alapján, vagy sem.

Mindennél fontosabb feltétele azonban, Laski szerint, a bajok kiküszöbölhetésének, hogy a parlamentek a rájuk háruló feladatok tömegétől részben tehermentesíttessenek és pedig a fokozatos decentralizáció megvalósításával. Ez azt jelenti, hogy a közigazgatási és a helyi hatóságok az eddiginél nagyobb, önállóbb jogkörrel volnának felruházandók.

A decentralizáció ilyen módon nagyobb körben fölëbresztené a kezdeményezésnek szellemét, valamint a felelősségnek az érzését; egyben részlet-problémákat illetően lehetővé tenné különböző rendszerek kipróbálását és mentesítené a parlamentet attól, hogy idejét másodrendű kérdések megoldására feccséreleje.

A fölvetett eszmékből mit fog az Interparlamentáris Unió elfogadhatóknak véleményezni, illetve melyeket fog az egyes kormányoknak megvalósításra ajánlani, az a nyári berlini konferencián fog eldőlni. Ez az illusztris testület mindenestre megérdemli, hogy ezirányú munkásságát a legélénkebb figyelemmel kísérjük és a mi érdekünk, hogy az eszmecseréből leszűrhető tanulságokat hasznunkra is fordítsuk.

A HÁBORÚ KIÁTKOZÁSA.

AZ EGYESÜLT-ÁLLAMOK az európai nagyhatalmaknak megállapodást javasoltak, mely kiátkozza a háborút és azt a nemzetközi nézeteltérések elintézésének eszközei közül törli. Mily szép eszme s mily régi sóvárgása az emberiségnek! S mily hasznos is a hitelező államnak, ha nem kell féltennie követeléseit attól a kártól, melyet adósai esetleg egymásban tehetnének! S bár e meggondolás máris csökkenti talán a meghatottságot, melyet e javaslat a gyengéd, érzelmes szívekben keltett, mennyivel inkább fog a javaslat varázsa csökkenni, ha kissé közelebbi vizsgálatnál kitűnnék, hogy éppen az Egyesült-Államok azok, kik a jövő háborút már most megállapítható módon okozzák.

Az amerikai tézisnek, mint minden pacifista lerendezésnek, alap-gondolata az, hogy a háborút a népek gonosz, vagy ábrándozó, de minden-esetre lelkiismeretlen vezetői kényük-kedvük szerint csinálják, mert egyéni vagy nemzeti hatalmukat e hatalom kedvéért más nemzetek rovására növelni akarják. A háborúknak tehát e felfogás szerint nincs tárgyilagos okuk, csak ürügyük, mely a zsarnoknak, — akár egyén az, akár csoport — alkalmid szolgál, hogy régóta e célra felszerelt seregét megindítsa. Ha tehát e vezetők önmagukat s utódaikat kötelezik a békére, akkor háború többet nem lesz. Ha pedig mégis összevesznének valamin két nemzet vezetői, akkor valamely bírói fórum megállapíthatná, kinek van igaza s minthogy a háborúról az államok vezetői lemondottak, nem maradna egyéb hátra, minthogy akinek nincs igaza, elismeri a másik igazát.

E gondolatmenet szerint tehát minden nemzet, ha akarja, összes problémáit határain belül intézheti el — se határokon kívül csak annyiban kalandozzon, amennyire azt az illetők vendégszeretete megengedi. Az emberiség a szeretet folytán, mely mindenkit összefűz, ez engedelmet lehetőleg bőségesen fogja megadni, hiszen mi sem teremt barátságosabb atmoszférát a nemzetek között, mint az egymással való kereskedés,—hiszen az ismeretes, hogy akik egymással üzletet kötnek, mindig szeretik egymást — de ha egy nemzet nem akarja mások javait, vagy polgárait vendégül látni, ez szuverén joga, melyet annyival inkább gyakorolhat, minthogy avval más nemzet érdekét nem sérti; maradhat az békében otthon, ha nincs, aki szívesen i átja vendégül.

Hát ez a naiv-individualista-hipokrita-idealista felfogás annyira ellenkezik a történelem, s a jelen valóságával, hogy a politikai földrajz elemi ismeretei elegendők lerombolására. Emlékezzünk csak az imént véget ért háborúra: a német császár, környezet, vezérkar, sokak szemében az egész nemzet: vére szomjas gonosztevők, akiknek semmi egyéb okuk a háborúra nem volt, mint aljas szenvedélyeik. Hát nem látták a német nép szaporaságát, mely lehetetlenné tette a belföldi forrásokból való megélhetést, mely árukivitelével kénytelen volt mások terhére megélni s evvel más nemzetek életlehetőségeit csökkenteni? S az angol nemzet nem érezte-e életlehetőségeinek állandó csökkenését a német nemzet kényszerű terpeszkedése folytán s az összeütközés nem volt-e természetes, elkerülhetetlen \$ egyes emberek akaratától független? És az orosz-japán háború? A japán nemzet kénytelen volt emberexporttal kissé könnyíteni túlszűfoltságán s beleütközött tradicionális jogokba, melyeket függetlenül attól védtek, vajjon a beatus dossidens boldogságához szükséges-e annyira Mandzsúria, mint a túlnépesedett Japán megélhetéséhez? A háborúk természetesen nemcsak túlnépe-

sedésből származhatnak, bár kétségtelenül ez a leggyakrabbi ok: lehetnek egyéb gazdasági okok következményei, lehetnek egy nemzet expanszív véralkatának eredményei, mely éppen annyira természeti tünemény, mint a napsugár vagy a jégeső. A háború a történelem tanúsága szerint nem, legalább a legeslegtöbb esetben nem az emberek, hanem a viszonyok önkényének következménye.

Igen, a háború elkerülhető a nemzetek együttműködése folytán, de nem a lefegyverzés vagy kiátkozás papírrongyaival, hanem, ha minden nemzet életlehetőségeit közös akarattal oldják meg. Íme, Olaszország vagy Japán ügye. Túlnépesedett országok, melyeknek expanszió lehetőségét kell biztosítani, különben belátható időn belül az erőszakos expanszió elkerülhetetlen. S Anglia? Amíg a nemzet jövedelme elég nagy arra, hogy emberfeleslegét eltartsa, addig csupán a munkátlanok lelki hatásától kell félnie; ha azonban vagy a jövedelemnek verseny folytán való csökkenése következik be, vagy azért, mert a hosszú idő óta munkátalanok társadalmi békebontása elapasztja a jövedelem forrásait — mi egyéb maradna hátra e nagy népnek, mint erőszakkal utat nyitni akár csak saját, részben nagyon is elzárkózó gyarmatain?

A föld népességének a természeti kincsekhez mért aránylagos új elosztása volna a legbiztosabb, sőt mondhatni, az egyetlen biztos útja a háborúk elkerülésének s elgondolásban lehetséges, mert elég hely van még a földtekén. Éppen ennek az ellenkezőjét cselekszi éppen az az Észak-Amerika, mely oly megindító szavakkal tudja ecsetelni a háború megszűnésének szükségességét. Elzárja határait az emberek elől, el az áruk elől; még az ugyancsak nem túlságosan benépesült egész amerikai kontinenst is elvi védelme alá veszi a Monroe-elv merev hirdetésével; példát nyújt, már amennyire ehhez példa kell, más kontinenseknek, országoknak, nemzeteknek. Ezért mondtam előljáróba, hogy az Egyesült-Államok lesznek okai a legközelebbi nagy háborúnak, az ő szentimentális leikükön fog tapadni a vérnek, szenvedésnek, rombolásnak minden szörnyűsége, ha nem eszmélnek arra, hogy a világbékét csak tettekkel szolgálhatják, melyek nemzeti önzésük háttérbe szorításával a többi nemzetekkel együtt más nemzetek népesedési, gazdasági, nemzeti problémáit érdemben tárgyilagosan megoldják.

De ez is csak utópia: az önzetlenség gondolata ellenkezik az állam és nemzet eszméjével. Egy nemzet s az emberiség sem számíthat arra, hogy bármely ország az emberiség s a béke szent nevében a legsecskélyebb áldozatot is hozza, ha közvetlen saját érdekét nem látja benne. A békepaktumok, a háború kiátkozása, a szent szövetségek régi és új kiadásban mindazon háborús kérdéseket megoldják, melyek háborúra nem vezettek volna, vagy melyek egész kivételesen nem alapos okból vezettek volna háborúra: de ama elemi erőket megfékezni még a hatalmasoknak sem sikerült, mennyivel kevésbé szavaknak s érzelmeknek.

PATAKI GYÖRGY

PÉNZÜGYEINK A HÁBORÚ ALATT.¹⁾

A CARNEGIE-alapítvány vezetősége úgy találta, hogy a nagyháború szociális és gazdasági hatásának feltüntetését leghelyesebben és legcélszerűbben azok vállalhatják, akik, mint az egyes országok gazdasági politikájának intézői a történelem kerekeit a háború alatt mozgatták. Ezek a célok és a választott eszközök tekintetében leginkább hivatottak arra, hogy az utódoknak, sőt kortársaiknak is megfelelő és hiteles felvilágosítást

¹ Teleszky János: A magyar állam pénzügyei a háború alatt. Budapest, 1917. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása.

nyújtsanak a nagy elhatározások okairól. Ezzel természetesen megadatott nekik az alkalom arra, hogy a követett politika ellen irányuló támadásokat visszaverhessék. Így jelent meg Popovics Sándornak, a Magyar Nemzeti Bank jelenlegi elnökének, aki a háború alatt az Osztrák-Magyar Bank élén állott, „A pénz sorsa a háborúban“ című műve. Ez természetesen főleg a jegybanknak szerepét és politikáját vázolja ezekben a válságos években. E műhöz csatlakozik most, azt sok tekintetben kiegészítve Teleszky János kötete.

Mindkét szerző annak a gárdának legtehetségesebb tagjai közé tartozik, mély a magyar pénzügyi igazgatás keretében szerezte meg tudását és tapasztalatait s mint ilyenek hivatott képviselői annak a magyar pénzügyi igazgatás szellemének, mely formáiban nem egy tekintetben a parlamenti idők előtti hagyományok által megtöltve, belsőleg pedig az új idők követelményeihez simulva érvényesült. Ha tekintetbe vesszük a nehézségeket, melyeket le kellett győzni, ha tudjuk azt, hogy a pénzügyigazgatás a dolog természeténél fogva mily kevésbé népszerű, azt kell mondanunk, hogy becsülettel állta meg helyét. Szóbanforgó két reprezentánsában jóleső örömmel konstatalhatjuk azt, hogy a puritánizmus útjain haladva megszerezték maguknak azt az acélosságot, melyet az igazi meggyőződés ad. Ez képessé tette őket arra, hogy kevésbé népszerű pozíciókat is sikeresen védelmezzenek a kevésbé tájékozott, vagy elfogult közvéleménnyel szemben. E tekintetben a jelen mű szerzője kevesebbet ügyelve a külső formákra, bővebb támadási felületet nyújtott azoknak, akiknek öröm támadni a puritán felfogást és lecsekélyíteni az erős meggyőződéseket. Sorsuk azonban egyező volt abban a tekintetben, hogy nehéz időkben jutott nekik osztályrészlül az, hogy a legfogósabb financiai és gazdasági problémák megoldására vállalkozzanak. Kiállíthatja nekik nemcsak az utókor, hanem a jelen nemzedék is a tanúsítványt arról, hogy ezt a nehéz feladatot nemcsak hivatottsággal, hanem komoly kötelességérzéssel és a felelősség teljes tudatával igyekeztek megoldani.

Teleszky nagy és szinte csodálatosan a részletekig menő műve vázolja hazánk pénzügyi helyzetét a háború kitörésekor, aztán áttér a háborús kiadások részletezésére, amelyekkel természetesen szemben áll a bevételek előteremtése, a hitel igénybevétele, az adópolitika. Csatlakozik ezekhez a fejezetekhez az, mely arról szól, milyen volt a háború hatása a pénzpiacra. Az egészet egy záró összefoglalj fejezi be.

Abban a törekvésében, hogy az állam pénzügyi helyzetét lehetőleg híven és úgy vázolja, hogy a levonandó következtetések kiállják a bírálatot, szerzőnk igen nagy nehézségekre bukkant, a számok, melyekre hivatkozni kénytelen, a háború alatt, amint tudjuk, tájékozó értékük tekintetében nagy változáson mentek keresztül s ezáltal szinte elveszítették konkluzív erejüket. A modern kapitalista gazdasági rendnek, úgy amint az a Napóleon által vívott harcok befejezésétől a folyó évszázad másodtízédekéig, illetőleg a nagyháború kitöréséig kifejlődött, gerince a hitel. A hitel, mondja szerzőnk, a pénz értékének állandóságára volt alapítva. Ezt azonban, amint tudjuk, a háború megdöntötte. A gazdasági helyzetnek a múlttal szemben tisztán az adott számok alapján való összemérése értékét veszíté s e számoknak erős korrekciója vált szükségessé, ha a felszín helyett a valónak és igaznak kipuhatólása célunk. A háború a pénzpiacra minden hadviselő államban ugyanazt a hatást gyakorolta, de fokozati eltérésekkel. Ez utóbbiak is főleg a befejezés felé haladva élesültek ki. Az igazi eltérés a győző és vesztes államoknál természetesen főleg a veszteség beállásakor nyilvánult s e lesújtó hatást az úgynevezett békeszerződések katasztrofálissá mélyítették el.

Ellenfeleink nem szűnnek meg bennünket vádolni a háború felidézéséért. Több merészséggel, mint jogalappal állítják, hogy régen készültünk rá s a szarajevói gyilkosság csak kapóra jött ürügy volt bűnös szándékaink igazi

okainak fedezésére. De a háborúnál, mint tudjuk, a pénzbeli felkészültségnek döntő szerepe van s aki háborúra készül, ha komolyan akarja a sikert, megszerzi a pénzügyi eszközöket is. Ha vádlóink nem fogják szeméiket az igazság előtt makacsul behúyni, Popovics és Teleszky adatait látva el kell ismernünk, hogy a monarchia erre a nagy és kockázatos vállalkozásra felkészülve éppen nem volt. A felkészültség Teleszky szerint (324.1.) jóformán a semmivel volt egyenlő. Legkevesebbé voltunk készen mi, hol a készülés elemei: a nagy aranykészletek, a külföldi követelések, sőt a felhalmozott nyersanyagok, főleg pedig a beruházást kereső tőkék oly nagy mértékben hiányoztak. Vájjon abban a tényben, hogy Tisza István annyira ellene volt a háborúnak, nem játszott-e szerepet ez is? Azt hisszük igen, hisz lehetetlen, hogy pénzügyi miniszterét, Teleszkyt e kérdésben meg ne hallgatta volna. Álláspontját azonban még így sem sikerült érvényesíteni.

Mindamellettt ha ezeket konstatálva még egyszer felidézzük lelki szemünk előtt a háború keserves éveinek változó eseményeit, arra a következtetésre kell jutnunk és ezt Teleszky művének adatai csak megerősítik, hogy monarchiánk a háborúban tovább és sokkal jobban megállta helyét, mint azt azok hitték és remélték, akik szétbomlasztására, különösen pedig a hadsereg és pénzügyi felkészültség hamaros összeomlására számítottak. Igaz ugyan, hogy sok, amit nagy értéknek tartottunk, annak ellenkezőjévé vált, de viszont például a magyar közigazgatás, melyről annyi sok rosszat tudtak beszélni, az egész háború alatt szinte csodálatosan teljesítő nehéz feladatát. E dicséretet és elismerést alig lehet kiterjeszteni a hadsereg vezetésére, amely a Potiorek-féle, szinte máig is érthetetlen szerb veszteségeket, valószínűleg provokálta, tehetségtelen alakokat állított oda, hol nagy tehetségre és tapasztalatokra lett volna szükség. Vészes elhatározás, mely annyi elpazarolt életbe került. Ami magát a pénzügyi feladatokat illeti, az ezek körül követett eljárásról Teleszky bőven és lelkiismeretesen beszámol. Műve a külföldi közönség szempontjait is figyelem előtt tartva, sok olyan részletet tartalmaz, amely előttünk nem új s amely a művet szinte terheli. A teljesség szempontjából azonban, különösen a jövő tekintetében mégis értékes.

Szerzőnk beszámol azzal, hogy miért nem volt kívánatos a háborús költségeket adókból fedezni. Szerinte Magyarország adóterhe a háború előtt nem volt nyomasztó, amennyiben kereken fejenként 50 koronára rúgott, de a közvélemény annak tartotta és épp azért a kormány nem akarván a háború által felidézett keserűségeket az adóemelések révén is szaporítani és bízva abban, hogy a háború úgy sem lesz hosszú tartamú, idegenkedett az adóterh lényeges emelésétől. A pénzügyi eszközök előteremtését tehát főleg a hitel igénybevétele révén igyekeztek megoldani. Természetesen lehetőleg úgy, hogy minél kevesebb teher álljon elő. A háború alatt felvett kölcsönök névértéke kereken 33 milliárd, és ha összehasonlítjuk azokat az adatokat, melyek a monarchia háborús kiadásait egyéb államokkal szemben feltüntetik, látjuk, hogy e tekintetben Németország és Nagybritannia mögött messze elmaradunk ugyan, azonban megelőzzük Ausztriát, Francia- és Olaszországot is (414. oldal). Érdekes adat az is, hogy Németország a költségeknek 6%-át fedezte az adókból, 60%-át kölcsönökből, 34%...-át a jegybank révén. Franciaország összes költségeit kölcsönök útján fedezte. Nagybritannia ellenben kereken 20%-át adókból, 80%-át pedig kölcsönökből szerezte be. Teleszky János felfogása szerint a háború tartama alatt adópolitikánk nem volt eléggé erős. Mindamellettt ő is kénytelen elismerni, hogy az aránylag szegény Magyarország még a Németbirodalomnál is nagyobb erőfeszítéseket tett ebben az irányban. Sőt Magyarország még a jegybankot is aránylag kisebb mértékben vette igénybe, mint Ausztria.

Ennek a politikának eredménye gyanánt konstatálhatjuk azt, hogy gazdaságilag és financiaiadaliter a háború elvesztése után még elég jól állottunk. Teljes leromlásunkat a később következett események idézték elő. Ezekben azonban már Teleszky Jánosnak nem volt része és a könyv ezekre a tényekre a megszabott keretnél fogva nem is terjeszkedik ki.

A szerző egyéniségénél fogva nem törekedett arra, hogy oly művet adjon az olvasó kezébe, amit a franciák beau-livre-nek, azaz formailag is megkapó, tehát eléggé könnyen írott műnek neveznek. Éppen ezért a munka nagy elterjedettségre nem is igen számíthat, de gazdag és megbízható fonásmű azon a téren, amelyet vázoló s hivatott arra, hogy a későbbi idők fiai belőle merítsenek. Némileg kifogásolnunk kell azt, hogy a szerző bizonyos szemérmes tartózkodással kerüli az általa követett politika érdemeinek kiemelését még ott is, ahol ez a történelmi hűség kedvéért szükséges lett volna. Pedig ezt az ellene sűrűn irányuló támadásokkal szemben megtenni nemcsak joga, hanem talán a történelmi hűség szempontjából kötelessége is lett volna. Úgy látszik optimista és abban a meggyőződésben él, hogy ezt, amint illik, nemcsak barátai, hanem a feltárt adatok alapján ellenségei is meg fogják tenni. Ha az igazságnak őszinte barátai, ez a kötelesség tényleg rájuk hárul.

BERNÁT ISTVÁN.

ÁPRILISI SZEMLE.

AZ IDÉN ünnepekkel kezdődött az április. A nagyhét ájtatos hangulata töltötte ki a hónap első szakát. Sátoros ünnepeken a politika is ünnepel. A képviselők szétszélednek, törvényhozás nem működik, még a kormányzat hivatalos gépezete is mintha kisebb fordulatszámmal járna. Csak néha zavarja meg, egy-egy fontos politikai esemény, valami váratlanul beálló meglepő fordulat a politikának ezt az ünnepi pihenését. Emlékezzünk vissza a 1923-as év karácsonyi csendjére, amelyet a csongrádi bombarobbanások hangja kavart fel mozgalmassá. Gondoljunk a két évvel ezelőtti karácsonyra, amikor a franküggy hullámai hozták áramlásba a politika vizeinek sima felszínét. Az ideai húsvéti szünet nem hozott ilyen meglepetéseket, amely még a megszokottnál is csendesebben és nyugalmasabban telt el. Ez a teljes nyugalom, ez a csendesség megnyugtató jelenség az ország politikai helyzetének szempontjából. Az utóbbi tíz esztendő örökös mozgalmassága, állandó viharai és földrengései után a régi idők egyensúlyának visszaérkezését jelenti, hogy a politikai vakációk csakugyan pihenést jelentenek, nemcsak az államférfiak részére, de a politika iránt érdeklődő nagyközönség idegeinek is.

A hónap első két hetét vette el a politikai izgalmaktól a húsvét ünnepe. Csak 14-én kezdődött a közélet ébredése. Akkor sem a parlamentben, hanem a városházán. Az ébredés abban állott, hogy a törvényhatósági bizottság megkezdte üléseit, ezek azonban inkább álmosító, mint ébresztő jellegűek voltak. A húsvéti szünet miatt abbanmaradt obstrukció vette át ismét unalomterjesztő birodalmát. Községi Takarékpénztárát alapítanak és ezzel kapcsolatban folynak elkeseredett politikai harcok. Első pillanatra úgy látszanék, hogy nem is politikáról, de gazdasági kérdésekről van szó. De mintha a gazdasági kérdések nem is szerepelnének ennek a tipikusan gazdasági vállalkozásnak a tárgyalásánál. A szavazatok nem a pénzügyi életben elfoglalt álláspontok és világnézetek, hanem politikai pártok szerint oszlanak meg. A szónokok viharekeltő megjegyzései, az izgatott közbeszólások, ha néha-néha élnékítik ilyenkor az unalmas szóáradatot, nem nemzetgazdasági, de politikai kérdések körül folynak. Amikor végül az obstrukciós harc megegyezéssel véget ér, a megegyezés leglényegesebb pontja szintén nem gazdasági, hanem politikai

kérdés, a személyi ügyek elintézése körül forog. A városháza becsületére legyen mondva, nem az a megegyezés lényege, hogy ki legyen az új takarékpénztár igazgatóságának tagja, de ellenkezőleg az, hogy senki se legyen. Az se, aki ért hozzá, az se, aki arra van hivatva, az se, aki ebben a pozícióban nagy szolgálatokat tehetne a város polgárságának, éppen, mert nem nemzetgazdasági alapon, de politikai alapon intézték el a kérdést. A politika komplikált közgazdaságtana pedig azt mondja: ne legyen neked állásod, mert nem anynyira munka a fontos, — amellyel természetesen jövedelem is jár, — mint a jövedelem, amelynek a politikában nem szabad lennie, még akkor sem, ha megfeszített munkával kapcsolatos.

Húsvét utáni második kedden indult mega törvényhozás politikai élete. Az első ülésnek kettős szenzációja volt. A miniszterelnök tartott hosszas és minden részletre kiterjedő beszédet és a népjóléti miniszter nyújtotta be az Öregségi, rokkantsági és árvasági biztosításról szóló törvényjavaslatot. A miniszterelnök beszéde alaphangulatában és gondolatmenetében, főbb vonásaiban nem okozhatott meglepetést azok után, amiket körülbelül egy hónappal előbb, debreceni beszámolójában mondott. Felszólalásának az volt az alaphangja, hogy a nemzetre zúduló katasztrófák ideje elmúlt, a nemzet épségének és belbékéjének fenntartására harcra nincs többé szükség, ellenkezőleg, kormány és ellenzék békés együttműködését kell biztosítani. Megértést hirdető nézeteit legjellegzetesebben a nemzetiségi politika ügyében fejtette ki. Magyarországnak akkor, amidőn a kisebbségek iskolaügyét és nyelvhasználati jogait rendezni, mintaszerű intézményeket kell felállítania, mert hiszen maga is csak azokat a jogokat követelheti az idegen országokban élő magyarok számára, mint aminőket ő az itthoni kisebbségeknek ad. A magyar kormány évekkal ezelőtt kiadott rendeletekkel szabályozta a kisebbségi nyelvhasználat kérdését. Megállapította nemcsak a a kisebbségeknek a saját erejükből felállított iskolákhoz való jogát, de intézkedett aziránt is, hogy a közkölségen fenntartott oktatási intézmények is alkalmazkodjanak az egy tömegben élő kisebbségeknek az oktatás nyelvére vonatkozólag nyilvánított óhajához. Részletes intézkedések írják elő a közszolgálati alkalmazottaknak azt a kötelezettségét, hogy a kisebbségek nyelvét tanulják meg. Rendelkezései végrehajtásának ellenőrzésére minden egyes kisebbség részére kormánybiztosságok szerveztettek s ezeknek működése a kisebbségeket tényleg országszerte megnyugtatta. Magyarországon a nemzetiségi problémák megoldásának legnagyobb nehézsége, hogy kevés a kisebbségünk s ami van, az is kisebb nyelvszigeteken él. Ily körülmények között asajátnyelvi jogainak érvényesítése mellett maga is meg akar tanulni magyarul, mert a mindennapi életben, a lakóhely körül elterülő nagy magyar tengerben érvényesüléséhez a magyar nyelvtudásra elkerülhetetlen szüksége van. Ezért nem valósulhat meg külföldi nacionalista köröknek az az álma, hogy a magyarországi kisebbségek, mint egy-egy önálló politikai test játszanak szerepet a közéletben. Megakadályozzák ezt az etnográfiai viszonyok. A miniszterelnök joggal mutathatott rá, hogy Magyarországon a kisebbségeket megillető jogok teljes mértékben biztosítva vannak. Adnák meg ugyanezen a jogokat a határon túl egytömegben élő magyarságnak és mi belenyugodnánk a kisebbségi kérdés ily módon való nemzetközi rendezésébe.

A miniszterelnök politikai békét kovácsoló kijelentéseiből külön meg kell említeni a gyülekezési és egyesülési jog rendezésére vonatkozó ígéreteit. Magyarországon a gyülekezési és egyesülési jognak rendezésében nem is annyira a lényeg körül vannak a nagy viták, mint inkább a fonna körül. Az ezekre a szabadságjogokra vonatkozó általános intézkedések lényegileg alig különböznek a kontinens többi államának hasonló intézkedéseitől. Míg azonban másutt mindenütt törvény írja elő a polgároknak az állammal szem-

ben e téren unió jogát, addig Magyarországon ezek a jogok rendeleti úton vannak körülírva. A mai állapot a kivételes hatalomról szóló törvényeknek gyülekezési jogra vonatkozó bizonyos intézkedéseit is érvényben tartja.

Ezek sem a lényegre, vonatkozó intézkedések azonban és bizonyos felhatalmazásokat adnak a kormánynak a gyülekezési és egyesülési jog szabályozására. Azonban ehhez a jogkörhöz nincs is szükség a kivételes hatalomra, mert nem lévén általánosságban intézkedő törvény, a kormánynak amúgy is joga van, hogy ebben a tárgykörben rendeleteket adjon ki. Ha tehát a törvényhozás ebben a lényeges kérdésben az ősz folyamán döntést fog hozni, ez azt jelenti, hogy szilárd és a változó kormányok szeszélyeitől nem függő, alkotmányjogi intézkedéseink lesznek, az egyesülés és gyülekezés jogának szabályozására, s magában véve haladás a múlttal szemben és közeledés formailag is a nyugati kontinens törvényes állapotához.

A miniszterelnöknek a szabadságjogokra vonatkozó másik nagyjelentőségű ígérem a sajtónovella sürgős benyújtására vonatkozott. Sajtószabadság alatt komoly ember nem érti a sajtónak minden visszaélésre való szabadosságát. Aki komoly sajtó részére kíván akadálymentes működési lehetőséget, az a sajtószabadságot abban a tényben ismeri fel, hogy adminisztrációs intézkedésekkel a sajtótermékek tartalmába ne lehessen beleszólni és hogy a sajtódeliktumok üldözése csak megtorló módon és sohasse preventive történjék. Magyarországon ima az a helyzet, hogy a kormánynak a sajtóval szemben való bizonyos adminisztrációs intézkedések megtételéhez joga van. Ez az állapot a sajtószabadság szigorúan vett fogalmával meg nem egyeztethető, sajnos, azonban szükségszerűség nálunk addig, amíg anyagi sajtójogunk és a sajtó útján elkövetett bűncselekmények megtorlására rendelt eljárás lényegesen meg nem változik. Tudjuk, hogy a magyar sajtótörvény elég szigorúan jár el a súlyosabb sajtódeliktumokkal szemben. Az ártalmas, vagy közveszélyes hazugságra vonatkozó intézkedései, nevezetesen a helyreigazítási jogról és az erkölcsi kártérítésről szóló szakaszai az életben azonban nem mentek át. A sajtóeljárás pedig oly hosszadalmas, hogy az annak során kiszabott büntetés alig is megy megtorlás, illetve elégtétel számba. Ezenkívül a sajtódeliktumok elkövetői tudván, hogy esztendőik múlva sem éri még el őket a büntetés, joggal számíthatnak rá, hogy a sértett ilyen hosszú idő után haragjának elmúltával hajlamos lesz a békés elintézésre. Az élet valóban azt mutatja, hogy a fenti okoknál fogva sajtó útján elkövetett bűncselekmények nagy része nyilatkozattal végződik. Sőt legújabbban a bíróság a kése delmet is a vádlott javára szokta beszámítani és enyhítő körülménynek tekinti, hogy a bűncselekmény réven történt. A jogrendszerünkben mutatózó ezt a hiányt tölti ki az élet akkor, amikor a kormány kivételes intézkedési jogát a sajtóval szemben fenntartotta. A politikai ellenőrzés szigora és a kormányférfiak lelkiismerete azonban csak a legsúlyosabb és a közre nagyon kártékony esetekben engedi ezeknek a kivételes rendszabályoknak az alkalmazását. Feltűnő súlyos esetekben tehát megvolna az adminisztrációs segítség, az esetek nagy többségében azonban ma Magyarországon az eljárás nem alkalmas arra, hogy a közfelfogást megnyugtassa. A helyes megoldás tehát ott keresendő, hogy a sajtótörvény megfelelő módosításával és sajtóbűncselekményekre megállapított újszerű eljárással a bíróságok működését a sajtóval szemben hatályossá és gyorsá tesszük. Ez esetben a kormánynak nem lesz szüksége kivételes hatalomra a súlyos esetekkel szemben sem, viszont a nagyközönség normális kiszolgáláshoz jut a hétköznapi sajtóbűnökkel szemben. Amidőn a miniszterelnök a sajtónovella sürgős benyújtását kilátásba helyezte, természetes, hogy ezzel kapcsolatban a kivételes intézkedések ezen maradványának eltüntetésére is gondolt. Ez a lépés is közelebb fogja hozni az országot a normális viszonyokhoz.

A képviselőház első ülésének során nyújtotta be a népjóléti miniszter az öregség és rokkantság esetére való biztosításról szóló törvényjavaslatot. Ezt a nagyjelentőségű reformot még nagykulturájú és széleskörű iparral rendelkező országok sem alkották meg mindenütt. Magyarország tehát az elsők között nyúl hozzá ehhez a nagyfontosságú kérdéshez. Vannak, akik ebből fegyvert kovácsolnak a javaslat ellen. Féltik amúgy is ingatag alapokon nyugvó iparunkat az ezzel a biztosítással együtt járó tehertől. Mi a magunk részéről örömmel üdvözljük a javaslatot. Nem szabad mindig a külföld mögött járnunk a reformok terén és mentői fiatalabb a gazdasági életnek egy-egy ága, annál inkább követelheti meg, hogy fiatalságához méltóan az új kor követelményeinek megfelelően lássák el moderm intézményekkel. A mi társadalmunk még tájékozatlanul keresgél a régi patriarchális termelési rend és a moderm gyáripari termelés formái között. A falun való gondnélküli megöregedéshez szokott társadalmi rétegek foglalják el gyárak gépei mellett a munkahelyeket, akikből a megöregedés idejére való előrelátás atavisztikus okoknál fogva is hiányzik. Ha tehát áldozatok árán is gondoskodunk azokról, akik egy munkában eltöltött élet végén a nyomorúságnak és éhezésnek volnának kitéve, megkönnyítjük az átmenetet a munkáskérdés régi formáiból az új megoldások felé és azzal, hogy nagyfontosságú, azt mondhatnám alapvető szociális kérdést oldunk meg, a társadalmi békének is szolgálatot teszünk s ezzel nem nehezítjük, de könnyebbé tesszük fiatal iparunk helyzetét.

A belügyi tárca tárgyalása folyamán a belügyminiszter bejelentette, hogy májusban belügyi reformokra vonatkozó két törvényjavaslatot fog benyújtani. Ezek a javaslatok mindenekelőtt a törvényhatósági bizottságok reorganizálásának sokat vitatott kérdésével fognak foglalkozni. A múlt hónapokban megtartott ankétek eredményéről és a belügyminiszternek ezekre alapított végleges elhatározásairól nem vagyunk részletesen tájékozva. A mi felfogásunk szerint a törvényhatósági bizottságok reorganizálásának kettős célt kell szolgálnia. Igazságosan és az életben elfoglalt súlyuknak megfelelően kell a törvényhatóságok társadalmának egyes rétegei számára a képviseletet biztosítani. Igazságosnak kell lennie a reformnak területi szempontból is és a törvényhatóságok kerületei között egyformán kell elosztania a mandátumokat, mert nem kívánatos olyan helyzet fenntartása, amelyben egy-egy vármegye életében a rendezett tanácsú városok polgársága dirigál, a járásoknak jóformán teljes negligálásával. Bármily tiszteletreméltó jószándékú elemek gyakorolják is ezt a vezetőserepet, a törvényhatóságok hangulatának nem igazi képviselői, ami annál súlyosabban esik latba, mert a városi élet manap igen messze távozott el a községek életétől. A másik cél, amelyet a törvényhatósági bizottságok reorganizálásával el kell érni, az autonóm élet felfrissítése. Mai törvényhatóságaink számarányuknál, összetételükénél és a munkakörök helytelen beosztásánál fogva csak a politikai és személyi kérdésekkel foglalkoznak alaposan, — ezekkel talán mértéken felül is, — az aprólékos, gyakran pedig életbevágó kérdések pedig alig akadnak lelkiismeretes gazdára. Úgy látjuk, hogy a belügyminiszter úrnak a közigazgatás egyszerűsítéséről és az autonómiák kiterjesztéséről tett kijelentései egy efféle reform eszméjét fejezik ki. A közigazgatási tisztviselők kvalifikációjának megjavítását is kilátásba helyezte a belügyminiszter. Ennek a problémának régóta folyó alapos irodalma van már, azt minden oldalról kimerítették és valóban megérett a konkrét megoldásra. A belügyminiszter által bejelentett reform a közigazgatási tisztviselők fegyelmi jogával is foglalkozni szándékozik. A mi nézetünk szerint a fegyelmi jog újból való megállapításával párhuzamosan, vagy azt megelőzőleg középfokú közigazgatási

bíróságoktól is kell gondoskodni. A közigazgatási tisztviselők fegyelmi ügyeinek intézését feltétlenül független, de azért közigazgatási érzékkel rendelkező bíróságra kell ruházni, hogy azt kiemeljük azoknak a befolyásoknak káoszából, amelyek a jelenlegi eljárást tarthatatlanná teszik. Éppen e sorok írója volt az első belügyminiszter, aki javaslataiban és felszólalásaiban hajlandónak mutatkozott e téren a miniszteri hatalmat átadni a bíróságnak. A fegyelmi jogkör nem jelent egyebet, mint súlyos hatáskört, amelyet becsületes ember amúgy is legjobb lelkiismerete szerint lát el, kormányzati úton való intézése azonban a hívatlanok állandó beavatkozása folytán csak meg nem érdemelt ódiomokat jelent. A magyar publikum még mindig hajlandó a személyi ügyekbe politikát belevinni és ha már ezt a bajt közigazgatási tisztviselőink alkalmaztatása terén nem tudjuk megszüntetni, legálább a fegyelmi jog terén tegyük meg az első javító lépést.

A kereskedelmi tárca költségvetése fényt vetett azokra a tervekre, amelyekkel a kormány közigazgatási életünk bajain segíteni akar. Útépítés, hidak alkotása, kábelek fektetése, elektromos centrálé létesítése szerepelnek ebben a költségvetésben és a vita szónokai, — nagyrészt kormánypártiak — alapos és mélyre tekintő felszólalásokkal méltatták a nagykoncepciójú tervek jelentőségét. Az állam állal teendő ezek a befektetések nemcsak pillanatnyilag jelentenek kereseti és vállalkozási lehetőséget, juttatnak százmilliókat a közgazdasági életnek, de egyszersmind nagy hordképességű alapépítmények, amelyekon közgazdasági életünk fejlődést jelentő új korszaka felépülhet. A kereskedelmi tárca vitájának alapossága és azok az ugyancsak nagyrészt jobboldali felszólalások, amelyek az utána következő földművelési vita folyamán közgazdaságunk összes problémáin végigszántottak, értékes oázisok voltak politikától amúgy is túlfűtött parlamenti életünkben.

Politikai ünnep is volt áprilisban. Kettő is: Az egységes párt ünnepelte Bethlen Istvánt miniszterelnöki első bemutatkozó beszédjének hétéves évfordulója alkalmából. Csendes házi ünnep volt, de szeretettel és őszinte elismeréssel teljes. Hét évvel ezelőtt néhány komoly munkára elszánt politikussal indult útjára a miniszterelnök és a. jubileumi visszaemlékezés órájában nagy és egységes kormányzópárt áll a háta mögött. Ez az erőben való gyarapodás és összeforrottság azonban nemcsak neki öröm, de az ország haszna is, amely ezen az úton tudott idehaza nyugalomhoz és a határokon túl tekintélyhez jutni. Ennek a határon túli tekintélynek egyik megnyilvánulása volt az a másik politikai ünnepségsorozat, amely a múlt heteket élénkítette. Olasz vendégek jártak nálunk. Az olasz fasizmus képviselői. E helyen nem foglalkozunk ennek a látogatásnak külpolitikai jelentőségével, de rámutatunk arra a belpolitikai hatásra, amelylyel ez a látogatás együtt járt. Dokumentálta a kételkedőknek, hogy a fegyelem, az egész nemzetnek alkotásra való összefogása mire képes és hogy a céltudatos munka, mely demokratikus alapon ugyan, de a nemzeti ideáloknak feltétlen alárendeltségben magasabb eszmények szolgálatába tömöríti a társadalmat, többet tehet minden olyan pártpolitikai berendezésnél, amely a demokráciát csak abban látja, hogy a nemzetet évszázadokon keresztül fenntartó tradíciókat és ideálokat halomra dönti.

RAKOVSKY IVÁN.

KÜLPOLITIKAI SZEMLE.

MUSSOLINI KÜLPOLITIKÁJA. Április hónap európai politikai firmamentuma kétségtelenül Mussolini és Olaszországa jegyében állott. Az ő politikai aktivitása, amely fáradhatatlanságával és pozitívásával Európa egy folyton növekedő s mindinkább döntő súlyú tényezőjének imponáns árnyékát

rajzolta az égboltra, mint már oly sokszor, ismét Bonaparte tábornokot juttatja eszünkbe. Azok az államférfiak, akik Genfben elmennek, ott feltűnés nélkül találkozhatnak egymással és bonyolíthatják le a felmerülő ügyeket. De Mussolini nem megy Genfbe és ezért, aki vele akar tárgyalni, annak Mohamed s a hegy példáján okulva, el kell hozzá mennie. Így jelentek meg rövid egymásutánban a Duce milánói látogatása alatt — húsvét előtt — Észak-Olaszország fővárosában, hol Mussolini valaha újságíró volt, előbb Tevfik Rusdy bej, aztán Michalakopoulos görög külügyminiszter. Kevéssel Rómába való visszatérése után pedig a húsvét hetét követő napokban Zaleski lengyel külügyminiszter látogatta meg Olaszország első miniszterét a Palazzo Chigiben. Ugyanezekben a napokban Rómában időzött Litvánia berlini követe, Sidzikauskas, a litván diktátor bizalmasa is. Ezenkívül még egy, állásánál fogva rendkívüli politikai jelentőséggel bíró személyiség kereste fel a Dúcét és Volpi pénzügyminisztert: Parker Gilbert, a berlinireparációs vezérképviselő.

Legutóbbi szemlénkben rámutattunk már arra, mennyire megerősödött és milyen jelentőségűvé fejlődött Olaszország pozíciója Angorában és Athénben. Dadára a súrlódásoknak, amelyek még különösen az 1925-ös év folyamán, Olasz- és Törökország között fennállottak és egy adott pillanatban majdnem fenyegető jelleget is öltöttek — tetemesen hozzájárulva a mosszuli kérdésnek Angliának számára kedvező megoldásához — a belpolitikai lényegében annyira hasonló két rézsűn, Mustafá Kemalé és a Mussolinié, hamarosan egymásra talált. Olaszországnak Kis-Ázsiában, ahol a térfoglalásból annak idején szeretett szövetségesei kiforgatták, nincsenek hódító szándékai: de viszont ember- és munkafelöltségét a paragon heverő területeknek — Adana környékének és Cilidának — kiaknázására fordíthatja, amiben olasz tőke is nagy haszonnal segédkezhetnék. A találkozás után kiadott hivatalos kommuniké szerint is ez a kérdés és a kereskedelmi szerződés megkötése volt a Mussolini—Tevfik-féle megbeszéléseknek tárgya. Ha azonban tekintetbe vesszük az érintett érdekpárhuzamot és azt, hogy Olaszország és Törökország között egyrészt s Itália és Hellász között másrészt, nincsen érdekellentét, különösen ami a keleti Középtenger hatalmi egyensúlyát illeti, talán nem tévedünk lényegesen, ha azt hisszük, hogy az egymásra következő két milánói találkozó a politikai közeledés útjait egyengette, nemcsak a két állam egymás közötti viszonyában, hanem Angolának és Athénnek Rómához való kapcsolatában is. Lesz-e ebből a közeledésből a három államot egymáshoz fűző valamilyen szerződéses viszony is, amelyet a mai szemérmes politikai nyelven „megnemtámadási, döntőbírósi és barátsági“ szerződésnek szoktak nevezni, azzal ma még korai lenne számolni. A valószínűsége kétségtelenül nagy és ezért ilyen irányú szerződések megkötésének híret nem fogadnék nagy meglepetéssel.

A lengyel külügyminiszter római látogatása bizonyára nem járhat ilyen messzemenő következményekkel: részben a Duce előtt való udvarias meghajlást jelent, részint Franciaországgal való szövetséges és jóviszony fenntartása mellett, mégis azt akarja jelenteni, hogy Lengyelország nehéz kelet-európai helyzetében, egyik nagyhatalom hagyományos barátságát sem nélkülözheti és bizalmas viszonyt akar fenntartani a római kabinettel is. A francia sajtó kétségtelenül kissé idegenkedve fogadta a lengyel szövetségesnek ezt a a mozdulatát és a kisantant sajtó is, már Mussolinival szemben elfoglalt ellenséges álláspontjánál fogva, izgatottan vélt ebben magyar részről inspirált manővert látni, amely arra irányulna, hogy Lengyelországot a trianoni szerződés revíziójának megnyerje és a kisantanttal szemben Olaszország közelebbi szövetségesévé tegye. Eltekintve attól, hogy Mussolinit messzetelektől politikai koncepciójában sem befolyásolni, sem inspirálni nem lehet s ez senkinek eszébe sem juthat, hogy Lengyelországot ugyan nem a kisantanthoz, de

Romániához olyan szoros szövetségi viszony fűzi, amelyet egykönnyen egyik állam sem adhat fel, Zaleski külügyminiszternek ilyen irányú igen pozitív kijelentései eloszlatták bizonyos mértékig a gyanút, amellyel a római találkozózt Párizs, Prága, Bukarest és Belgrád kísérték.

Ha nem akarják is külön-külön leméni ezeknek a diplomáciai tárgyalásoknak az eredményét, mégis egy nagyszabású diplomáciai sztratégiai játék körvonalai bontakoznak ki szemünk előtt, melynek ön- és céltudatos moshatója Mussolini. Véleményünk szerint az olasz államférfi meg akarja Olaszországnak szerezni és biztosítani azt a politikai helyzetet, amely erő kifejtésének és az európai politikára ennek következtében gyakorolt nyomásának megfelelő. Ez a politikai súly egyrészt azt jelenti, hogy szava minden felmerülő problémában meghallgattassék, és követhessék és hogy mindazokban a kérdésekben, ahol közvetlenül érdekelve van, a döntés az ő érdekei szerint alakuljon, másrészt pedig, hogy a ma már megoldásra érett problémákban Olaszország kivívja mindazt, amit joggal követelhet, illetve aminek emelésére törekszik. Európában ma a felelős államférfiak nagy többsége a béke fenntartását tűzte ki céljául és ennek érdekében dolgozik s ebben a törekvésében nagy és kis államok közvéleménye támogatja őket. Kétségtelennek látszik ma, hogy ebben a helyzetben és adottságok között olyan nagy politikai erő, mint a gazdaságilag fellendülő, nemzeti Öntudatra ébredt Itália, nyugodt és biztos diplomáciai mozdulatokkal — tehát a béke politikájával — céljainak teljesedését szinte maradék nélkül elérheti. Ebbe a sztratégiai játszmába kezdett bele Mussolini, amelyben az, hogy intakt és egyre erősödő hadserege van, hatalmi pozíciójának csak egyik eleme, csak lehetőség, amely mindent megnyit, a nélkül, hogy mint eszköznek érvényesülnie kelljen.

Az olasz lapok — nagyobb történelmi perspektívából tekintve — azt a következtetést vonták le a miniszterjárásból, hogy Európa kormányzói pálcája Párizsból lassan átkerül Rómába. Gauvain, a Journal des Débats olaszellenes és kisanantbarát publicistája, erre azt felelte, hogy ennek a „spektrumnak” csak az árnyéka van meg és hogy Párizs nem volt tudatában e jelvény birtokának. A francia diplomácia megpróbál azonban reagálni Mussolini aktív külpolitikájára és erősen törekszik arra, hogy a Pangalos bukása után megromlott görög-jugoszláv viszonyt helyreállítsa és így Görögországot kivonja az olasz befolyás alól. Kétségtelenül a francia diplomácia működésének eredménye az is, hogy a beteg külügyminisztert helyettesítő Dúca belügyminiszter egy intervjújában kijelentette, hogy Románia, bármily barátságot óhajt is fenntartani Olaszországgal, közelebb áll a kisananthoz és a kisanant szövetségét semmiért sem fogja feláldozni.

OLASZ-FRANCIA VISZONY. Az olasz-francia közvetlen tárgyalások február óta nem igen haladtak, mert egyelőre a Párizsban tárgyaló tangeri konferencia befejezését várják, amelyen Olaszország követeléseinek első sorozatával, a tangeri nemzetközi adminisztrációban való részesedésével foglalkozik. Azután kerülhetnek sorra a többi kérdések és így különösen a tuniszi olaszok állampolgárságának régen húzódó problémája. — Franciaország tudvalevőleg abszorbeálni akarja a tuniszi idegeneket, holott Olaszország súlyt helyez arra, hogy alattvalóinak kapcsolata az anyaországgal érintetlen maradjon. Nem is keltett Párizsban kellemes feltűnést, hogy az olasz király a mostani líbiai körútja alkalmából — először látogatta meg az új provinciát — a határszélen a tuniszi olaszok egy küldöttségét fogadta. Ezek azonban mégis másodrendű jelentőségű kérdések és ha a hatalmi szférák elosztására vonatkozó nagy problémát siketül megoldani, ami a legközelebbi évek európai politikájának legnagyobb súlyú és legfogasabb kérdése lesz, akkor a kisebb kérdések már maguktól fognak megoldódni.

A MILÁNÓI BOMBA. Viktor Emánuel király ellen a milánói nemzetközi árumintavásáron elkövetett bombamerénylet, melytől a király ugyan szerencsésen megmenekült, de amelynek húsz halálos áldozata lett, az egész művelt világon őszinte, mély felháborodást keltett. A merénylet tervezőit máig még nem sikerült kinyomozni; valószínűleg az anarchistáknak és a III. Internacionále emisszáriusainak közös munkája, akiknek az olasz emigránsok minden bizonnyal segédkezet nyújtottak. A fasiszta rezsimet, amelynek ereje az olasz nemzet nagy tömegeinek közös akaratán és lelkesedésén, továbbá azon a példátlan társadalmi és gazdasági sikeren nyugszik, mely a teljesen újszerű kísérletet Olaszországban nyomon követte, az ilyen merényletek nemcsak, hogy megrendíteni nem bírják, hanem belső kohézióját is elősegítik, miként ezt folyóiratunk más helyen kifejti.

FRANCIA VÁLASZTÁSOK. Az április 22-i és 29-i francia választások teljesen a prognózis szerint zajlottak le és meghozták az utolsó hónapok alatt már biztosnak látszó eredményt: Poincaré nagy személyes győzelmét az „Union Nationale“ élén. Az 1924 májusi választások megbuktatták őt s a békétlenség és az erőszak politikáját; a helyébe lépő kartel szegénytelen pénzügyi politikája huszonhat hónappal később úgy hozta vissza Franciaország legerősebb és legjózanabb emberét a hatalom élére, hogy az ellentétes — baloldali többségű — kamara meghunyászkodva vállalta a pénzügyi teljhatalom általa diktált feltételeit. Az újabb két év alatt azonban a köztársaság volt elnöke nemcsak a frankot mentette meg s vele Franciaországot emelte ismét fel, hanem maga is sokat tanult, sokat változott és — sokat megértett. A választási hadjárat alatt mondott két nagy beszédének alaphangja európai megértést és kibékülést éreztetett: a hetvenéves Poincaré új szint tudott produkálni, új oldalról mutatkozott be.

Rendkívüli céltudatossággal, tervszerűen vezette az országot a ma elért célhoz: a frank stabilizációját — melyet pedig erős nyomással sürgettek —, s ezzel kapcsolatban a szövetséges adósságok rendezését tette függővé attól, kompakt többséget kap-e a múlt kamarában a radikális szocialisták mindig kétséges támogatásától függő nemzeti egyesülés. És íme, Franciaországban szokatlanul nagy — 324 főnyi — egységes többséget kapott (eltekintve a 8 konzervatív — rojalista — képviselőtől, kik tőle jobbra ülnek) 279 főnyi olyan ellenzékkel szemben, amelyből éppen a „radicaux-socialistes“ egy jelentékeny szárnya és a „républicains-socialistes“ egy része így is állandóan vele fog szavazni.

Poincaré diktatúrája, melynek arcát kifelé Briand képviseli széles horizonttal, csodálatos rugalmassággal és tekintéllyel, megdönthetetlennek látszik: sem ember, sem gondolatok, sem kombinációk nincsenek, melyek helyébe léphetnének vagy koncepciójánál jobbnak bizonyulhatnának. Szinte úgy látszik, mintha egyetlen nagy erős pártra támaszkodhatnék, amire a francia kamarában a harmadik köztársaság idején, hol színesen változó, személyes ambíciók és vezérkedések szerint csoportosuló, egymástól doktrínában alig, csak névnyalattban különböző csoportosokkák folyosói és parlamenti játéka, színösszetétele, szétválása volt az állandó kép, eddig példa nem volt. Hiszen a „köztársasági egyesülés“ (169 képviselő), a „baloldali köztársaságiak“ (95) és a „radikális köztársaságiak“ (60), akikből többsége rekrutálódik, inkább csak a vezérek és csoportvezérek neve szerint különböznek egymástól, nem pedig programm vagy célkitűzés alapján.

A választás jellegzetes tünete a középre tolódás, a mérséklet győzelme volt. Bal és jobb extrém egyaránt segített, de legerősebben — s ez a leg-egészségesebb tünet — a kommunisták, akik mandátumaik felét veszítették el a harcban, nagyrészt hála a kerületi választási rendszer helyreállításának.

A szocialisták hármát veszítettek, ami egy, az eddiginél számosabb kamarában még többet jelent. A Temps helyesen is jegyzi meg: ha egy párt, mint a szocialisták, nem halad, akkor már pusztai is.

Franciaország szempontjából felbecsülhetetlen jelentőségű az eredmény, az általános európai érdekek szempontjából biztató és megnyugtató, Magyarország szempontjából, amennyiben kihatással lehet ránk, nem kedvezőtlenebb, mint bármely más megoldás. Viszont érdekes tanulmány lesz megfigyelni, milyen hatást gyakorol a közelgő német választásokra.

A NÉMET VÁLASZTÁSOK ELŐKÉSZÜLETEI. A német választási hadjárat különösebb izgalom nélkül fejlődik. Természetesen a külpolitika dominálja és különösen a Rajnavidék korai kiűritésének és a Dawes-terv revíziójának kérdése. Ennek a két problémának mikénti megoldásával áll vagy bukik a locamói politika, azonban ennek további fejlődése függ — éppúgy, mint a német választások eredménye — a francia választásoktól, azután pedig a további jövőben az amerikai elnökválasztástól, illetve attól, hogy ki fogja 1929 márciusában a Fehér Házban Coolidge helyét elfoglalni. Parker Gilbert terve szerint, akinek legutóbbi londoni, párizsi és római utazása ezzel függött össze, és akinek koncepciójáról januári számunkban tettünk említést, a német jóvátételi összegnek 32 milliárd márkára való redukálása junktímba kell, hogy kerüljön az európai Szövetségesek Amerikával (és Angliával) szemben fennálló tartozásának leszállításával. Az egész jóvátételi adósság mobilizálására Amerikában kölcsönt vennének fel, illetve részben kötvényeket bocsátának ki s az összeg fele, azaz 16 milliárd márka, az amerikai adósság törlesztésére fordítatnék, másik fele pedig a londoni konferencián megállapított arányokban a Szövetségesek rendelkezésére állna.

Ezzel a megoldással junktímba hozható a Rajnavidék időelőtti — 1935 előtti — kiűritése, amit Briand legutóbbi szenátusi beszéde és még inkább Poincaré egyik választási szónoklatában rejlő célzások, már nem zárnak ki teljesen a valószínűségek sorából. A politikának, amely ezt a gyümölcsöt hozhatja, hordozója Stresemann: a választásokon, amelyeken tudvalevőleg enyhe balra tolódást várnak (csak annyit, amennyi a nagy „weimári“ koalíciót: centrumtól — szociáldemokratákig nyeregbe segítse), éppen arról is fognak dönteni a német választók, vajjon ezt a politikát kitarással követni akarják-e. Akik Németországot bejárták és ismerik a nép zömének hajlamait, azt állítják, a hangulat kétségtelenül a rugalmasabb, megértőbb, nem mindig törésre vivő politika mellett van.

ROMÁN BELPOLITIKA. Különösebb figyelmet érdemel — és kap is — Európában a román belpolitikai helyzet, mely napról-napra kuszábbnak és megoldhatatlanabbnak látszik a külső szemlélő, sőt valószínűleg a belső áldozat előtt is. A mindinkább erősödő és jórészt az erdélyi románságra támaszkodó ellenzék a kormány gazdasági és politikai diktatúrájának kétségtelenül nagy hibáit okolja a bel- és külpolitikai balsikerekért és a nemzeti parasztpárt úgy véli, a liberális rezsim bukása és a kormány átvétele elegendő lenne a helyzet megjavítására. Nem tudjuk, vajjon a jelenlegi kormány tényleg képtelen-e kölcsönt szerezni, — állítólag a Wall Street hajlandó ezt a nem közönséges kockázatot vállalni—de abban, hogy a mai úgynevezett liberális rezsim, alias Bratianu családi uralom, nem bírja az ország többségének bizalmát és csak a Régenstanács kegyéből él, minden Romániát járó — tehát angol — tudósító is megegyezik, s a brit sajtó az utóbbi hetekben sorozatosan hozta a kedvezőtlenebbnél kedvezőtlenebb cikkeket azon a pártatlan hangon, mély annál lesújtóbb, mennél hidegebb érdektelenséget

mutat. A Régenstanács nem akarja Maniunak a kormányt átadni, talán mert fél, hogy Carolt visszahívná, talán mert Bratianu elég erős arra, hogy nyomást gyakoroljon a gyenge összetételű tanácsra. A nemzeti parasztpárt e helyzetben Gyulaféhérvára országos nagygyűlést hívott össze május 6-ára; a kormány bejelentette, hogy nem engedélyezi — Gyulaféhérvárott. Azért tette-e, hogy erőpróbát tartson, vagy mert komolyan fél a következményektől, ezt csak találgatni lehet: Maniu mindenképp meg akarja tartani a gyűlést s érdeklődéssel lehet várni a fejleményeket: lesz-e megütkezés, vagy fogcsikorgatva elmennek-e egymás mellett az ellenfelek? (A gyűlést meg is tartották s egyelőre úgy látszik, mintha az utóbbi eset: a fogcsikorgatás állott volna be.)

INDIA ALKOTMÁNYREFORMJA. Érdekes és szimptomatikus, hogy az egész földtekénket érdeklő események mellett mennyire háttérbe szorulnak a bár bennünket közvetlenül érintő európai kérdések, illetve mennyire más perspektívában látjuk ezeket, mióta a nagy faji problémák — az Amerika-Ausztrália-Ázsia kérdés, — a Brit Birodalom alakulása és akcióképessége, az Egyesült-Államok aktív részvétele a világpolitikában mindig erősebb színekkel, sokszor fenyegető kontúrokkal rajzolódnak meg a láthatáron. Nagybritanniának legnagyobb aktuális gondja a Keleten: India alkotmányának reformja, az önkormányzat bevezetésének, illetve kifejlesztésének kérdése. Indiából most tért haza első tanulmányúttjáról a brit parlamenti bizottság, mely Sir John Simon, a kiváló liberális ügyvéd-államférfi vezetése alatt két hónapon át tanulmányozta a helyzetet s amely, bár eleinte tüntetésekkel és bojkottmozgalommal fogadták, utóbb mégis azzal a sikerrel jöhetett haza, hogy ez év őszén nyugodtan visszatérhet Indiába és jogos reménye lehet munkájának eredményes befejezésére. Hogy mi lesz ez az eredmény, az önkormányzat milyen fokú kiterjesztését lehet majd javaslatba hozni, azt persze ma még hozzávetőleg sem lehet megjósolni: valószínű, hogy az indiai civilizáció mai fejlődése fokán, a mohamedánok és hinduk közötti viszály állandósága, a kasztrendszer, a vallási kinövések és kiirthatatlan előítéletek, szabályok és babonák ezrei mellett, gondolni sem lehet még a teljes önkormányzatra, amely hamarosan abba az anarchiába vinné vissza a birodalmat, melyből Clive és Hastings másfélszázad előtt kiragadták.

A KOMMUNISTA ÖSSZEESKÜVÉS JAPÁNBAN. A bolsevista agitáció vakmerőségére és terjeszkedésére legérdekesebb példa az április elején Japánban leplezett kommunista összeesküvés, amely különösen a félrevezetett intellektuális osztályból rekrutálódott és a birodalmi kormányzat megbuktatását remélte. A Tanaka báró tábornok elnöke alatt álló konzervatív kormány erélyének és körültekintésének köszönhető, hogy ezt a veszélyes fészket kiirhatták. A parlamentben, melyet most választottak februárban, nincs ugyan többsége a kormánynak, de a kommunistáknak helyük is alig van, — 466 képviselőre általános szavazatjog és tizenegymillió választó mellett, csak két képviselőt hoztak be — de sejt munkával, a III. Internacionále pénzével mégis tudtak veszélyes mozgalmat szítam. Remélni lehet, hogy a mandzsúriai érdekeltségek miatt javuló japán-orosz viszonyba ez az incidens, mely Moszkva illojalitását oly szép fényben mutatja, némi lehülést fog hozni és óhajtani kell, hogy a milánói merénylet által adott mementóval párosulva talán felhívja a szolidaritás híján lévő civilizált társadalmak figyelmét arra a veszélyre, amely az orosz barbarizmussal való érintkezésből állandóan fenyeget. A világsajtóban felmerült az a feltevés, hogy Lord Birkenhead indiai államtitkárnak, az angol kabinet egyik leg-erősebb koponyájának berlini látogatása golfozás ürügye alatt egy ilyen

szovjetellenes front létrehozását célozta, állítólag momentán eredmény nélkül. A Reich számára a jóviszony Moszkvával oly szükséges kiegészítése, háttvéde európai politikájának, hogy nagysúlyú ellenbiztosítékok nélkül bizonnyára nem adhatja fél.

A KÍNAI HELYZET. Kína kezd komolyodni. A feltörekvő nankingi hadsereg Csiang-Kai-Sek vezérlete alatt Fenggel, a keresztény generálissal szövetségben, súlyos vereségeket mért az északi csapatokra. Csang-Co-Lin helyzete Pekingben mind nehezebbé válik s bár hatalmának alapja Mandzsúria, hová mindig visszavonulhat, ha a pekingi kormány megszűnik az ő fennhatósága alatt működni, akkor ő sem lesz többé faktor a kínai politikában, a hatalmaknak pedig, amelyek már elkezdtek a déliekkel a jóviszoúyt ápolni, — Anglia elsőnek lépett erre az útra, — akkor esetleg egy egységes kínai hatalommal kell majd számolniok, hacsak újabb pártoskodás ismét szét nem választja Kína vezéreit és pártjait.

AZ AMERIKAI BÉKEPAKTUM. AZ amerikai terv, a „háború törvénytelenítésére“ — csak kvekker találhatta ki ezt a zavaros, féligéret eszmét — kilépett francia-amerikai fázisából. Az összes nagyhatalmak immár hivatalosan — eddig csak udvariasságból mintegy privátim történt — megkapták az eddigi jegyzékváltás szövegét. Kellogg államtitkár a londoni, bedini, római és tokiói kabineteket csatlakozásra szólította fel szerződés-tervezetéhez, mely a háborút „mint a nemzeti politika eszközét“ minden felesleges precizitás, de non minden frázis nélkül elítéli. A logikus francia ezt nem bírta el — eltekintve a népszövetségi Egyességokmány rendelkezéseitől, saját katonai szövetségeinek sorsát féltette ettől a zavaros értelmű, de szerződés formájában mégis súlyos tartalmú frázistól. Ezért Briand a maga részéről szerződés-tervezetet dolgozott ki és nyújtott át az összes Nagyhatalmaknak, mely oly tökéletes logikus praecióval állapítja meg a kivételeket, hogy a háború elítéléséből végül szinte már csak a kibúvók maradtak meg. Franciaország így — a tavalyi tengerészeti leszerelő konferenciában való részvételének megtagadása után, mely Washingtont meglehetősen rossz kedvre hangolta, — másodsor veszi magára a Fehér Házzal szemben a visszautasítás ódiúmát. A többi hatalomnak annál könnyebb lesz most a tervet a legbarátságosabban fogadni s a tárgyalások alapjává tenni: a balsikerért Franciaország viseli a felelősséget. Az angol sajtó ezt a nézetet tükrözi és a német elfogadás is kétségtelen. Az azután más kérdés, hogy az elnökválasztás megtörténte után amerikai részről egyáltalán komolyan fogják-e folytatni ezt az egészen platonikus kampányt.

OTTLIK GYÖRGY.